

BIJLAGE III.

Systematisch overzicht van de resultaten der enquête.

A. Ziekeninrichtingen.

VRAAG 1.

Waar is de inrichting gelegen? (Opgeven gemeente, dorp, buurtschap, wijk- en straatnummer.) Welke is de naam der inrichting?

VRAAG 2.

Wie is de eigenaar der inrichting? (Bijv. behoort zij aan het rijk, provincie, gemeente, corporatie, privaat persoon?) Wie is het verantwoordelijk hoofd?

De verschillende ziekeninrichtingen met opleiding, die een antwoord hebben gezonden op de gestelde vragen, waren zeer ongelijk verspreid over ons land. Naar de provinciën zijn zij op de volgende wijze verdeeld:

Noordbrabant	4
Gelderland	17
Zuidholland	30
Noordholland ¹⁾	26
Zeeland	4
Utrecht	7
Friesland	4
Overijssel	7
Groningen	5
Drenthe	1
Limburg	2
Totaal	107

Naar de grootte van de steden heeft men de volgende verdeling:

A. Steden boven 100000 inw.		B. Steden van 50-100000 inw.	
Amsterdam	14	Leiden	3
Rotterdam	9	Haarlem	4
den Haag	9	Groningen	5
Utrecht	5	Arnhem	3
		Nijmegen	2

In deze 9 gemeenten bevinden zich dus 54 inrichtingen, de helft van het geheele aantal.

Wat de eigenaars dezer ziekeninrichtingen betreft, kan het volgende medegedeeld worden:

- 3 behooren aan het Rijk.
- 15 behooren aan Gemeenten.
- 26 behooren aan R. K. Corporaties.
- 38 behooren aan vereenigingen.

¹⁾ Hieronder begrepen het krankzinnigengesticht verbonden aan het Nederlandsch Israëlietisch Ziekenhuis te Amsterdam.

- 5 behooren aan particulieren.
- 11 zijn diaconessenhuizen.
- 2 behooren aan diaconieën.
- 2 behooren aan armbesturen.
- 5 behooren aan Christelijke vereenigingen.

Ten slotte zij nog vermeld, dat van de 107 ziekeninrichtingen, die de vragen hebben beantwoord, 27 staan onder de leiding van een Geneesheer-Directeur; in 13 wordt de geneesheer als het verantwoordelijk hoofd opgegeven, de overige 67 hebben een directrice, een moeder-overste, een predikant of een Bestuur als verantwoordelijk hoofd.

VOOR DE INTREDE.

VRAAG 3.

Welke eischen stelt gij aan de aspirant leerling-verplegenden voor hunne toelating in het ziekenhuis? Toelichting: Welk onderwijs moeten zij genoten hebben? Worden er diploma's verlangd b.v. van een huishoudschool enz.? Wijkt ge dikwijls van de door U gestelde eischen af? Welke vragenlijst moet door de aspiranten worden ingevuld? Kost het U moeite Uw verplegend personeel voltallig te krijgen?

Het bleek, dat nagenoeg alle inrichtingen verlangen, dat de aspiranten behoorlijk lager of meer uitgebreid onderwijs hebben ontvangen. Kennis van moderne talen strekt tot aanbeveling, als bewijs van meerdere beschaving. Eenige inrichtingen stellen er zeer veel prijs op, dat de candidaten middelbaar onderwijs genoten en de H. B. S. bezocht hebben.

Vele Roomsche-Catholieke inrichtingen deelen mede, dat zij hun verplegend personeel ontvangen van het eene of andere Moederhuis (Maastricht, Tilburg). Enkele andere betrekken hun personeel uit het buitenland (Münster). Hoe het met het onderwijs van dit personeel is gesteld, wordt niet medegedeeld; een enkele getuigt, dat er slechts minimale eischen aan de verstandelijke ontwikkeling worden gesteld. Heeft men patiënten uit de hogere standen, dan zal men zijne eischen, wat beschaving en ontwikkeling betreft, hooger moeten stellen. Dit heeft gewoonlijk echter geen bezwaar, omdat zich ook wel aspiranten uit eene andere klasse van de maatschappij aanbieden.

Het schijnt over het algemeen echter voldoende te zijn, wanneer de aspirant met vrucht de lagere school heeft bezocht. De hoofdzaak is of voldoende aanleg aanwezig is voor eene verdere opleiding en of men geschiktheid heeft de cursussen te volgen.

Zooals later zal blijken leert de ervaring, dat niet zelden de verstandelijke ontwikkeling te wenschen overlaat. Er zijn dan ook verschillende inrichtingen, die in hare vooropleiding hiermede rekening houden en trachten de algemeene kennis te vermeerderen.

Door geen enkele zieken-inrichting wordt het bezit van het eene of andere diploma als eisch voor de toelating gesteld. Men is reeds tevreden, als men voldoende aspiranten krijgt, die eenvoudig lager onderwijs hebben ontvangen. Indien men hogere eischen stelde, zou daaraan toch niet voldaan worden.

Er zijn enkele inrichtingen, die verklaren, dat het eene of andere diploma tot aanbeveling strekt en in het bijzonder worden in dit opzicht de huishoudschool en de H. B. S. genoemd.

Opgemerkt moet worden, dat één ziekenhuis geen bijzonder gunstige ervaring omtrent het diploma der huishoudschool had en niet gaarne het bezit van zulk een diploma als eisch zou stellen.

Het trekt de aandacht, dat zelfs in de grootere inrichtingen geen enkel diploma wordt verlangd. Tot dusverre is nog niet gebleken, dat het bezit van zulk een diploma noodzakelijk is voor de opleiding. Waarschijnlijk melden zich ook zoo weinig aspiranten met een diploma aan, dat men het niet als eisch durft stellen. Wie een diploma heeft, zoekt in den regel op eene andere wijze in zijn onderhoud te voorzien; het verplegen van zieken

schijnt voor hem dan niet veel aantrekkelijks meer te hebben.

Het spreekt van zelf, dat ook nog andere inlichtingen worden ingewonnen voor men iemand in een ziekenhuis toelaat om in de verpleging te worden opgeleid.

Verscheidene inrichtingen maken daarbij gebruik van een staat van vragen, die te voren door den aspirant moet worden beantwoord.

Zulk een staat wordt door 19 inrichtingen overgelegd; de vragen, die gesteld worden, vertoonen over het geheel weinig overeenstemming. Toch kan men enkele algemeene trekken er aan onderscheiden. De meeste inrichtingen doen b.v. een min of meer uitvoerig onderzoek naar de ouders en de familie van den aspirant, en waar hij zijne opvoeding heeft genoten. Verder wordt gevraagd naar den godsdienst, den burgerlijken staat, het onderwijs en de gezondheid. Ook moet opgegeven worden welke werkzaamheden men vroeger heeft verricht, of men reeds eenige ervaring in de ziekenverpleging heeft opgedaan en waar nadere inlichtingen zijn te bekomen. Er zijn nog allerlei andere vragen, die worden gedaan, doch die niet van overwegend belang zijn.

Er zijn enkele (4) inrichtingen, die wel van een staat van inlichtingen gebruik maken, maar dezen niet hebben overgelegd.

Dat zulke staten niet meer gebruikt worden, hangt vermoedelijk samen met het gering aantal plaatsen, die in kleinere inrichtingen jaarlijks open komen. Het is althans opmerkelijk, dat nagenoeg alle groote inrichtingen van deze staten geregeld gebruik maken.

Ook de inrichtingen, die niet van een gedrukten staat gebruik maken, blijken toch allerlei inlichtingen in te winnen voor tot eene aanstelling wordt overgegaan. Verlangd worden de noodige waarborgen voor karakter, beschaving en gezondheid. Voor den leeftijd worden door de meeste inrichtingen bepaalde grenzen gesteld, niet beneden de 18 tot 20 en niet boven de 35 tot 38 jaren.

Bijzondere vermelding verdient, dat men in enkele inrichtingen schriftelijk of mondeling eene levensgeschiedenis van den aspirant verlangt te vernemen.

Indien nu alle inlichtingen gunstig zijn, dan wordt meestal nog eene persoonlijke kennismaking verlangd en hangt zeer veel af van den indruk, dien de persoon van den candidaat maakt.

Meestal volgt dan eene aanstelling, die echter in den regel slechts bij wijze van proef geschiedt, gewoonlijk voor den tijd van drie maanden. Volgens de nieuwe wet op het arbeidscontract mag dit in het vervolg echter niet langer dan twee maanden zijn.

Enkele inrichtingen beperken zich bij de keuze van hun verplegend personeel tot eene bepaalde religie.

Bij de Roomsche-Catholieken heeft men enkele kloosterorden, die de zorg voor het verplegend personeel in bepaalde inrichtingen op zich nemen. Wie door zulk eene orde werd uitgezonden, wordt geacht aan alle eischen te voldoen, die voor verplegenden worden gesteld. Is er dus behoefte aan personeel, dan wordt dit aan de bewuste orde opgegeven, die in de open plaatsen voorziet.

Ook in de diaconessen-huizen worden enkele religieuze eischen gesteld, waaraan de aspirant beslist moet voldoen. Voorts zijn er nog enkele andere inrichtingen, die eene zekere belijdenis op den voorgrond plaatsen; wie met deze belijdenis niet instemt, kan door zulk eene inrichting niet in de verpleging opgeleid worden.

De vraag of men dikwijls van de gestelde eischen moet afwijken, verdient alle aandacht. Indien dit inderdaad het geval is, dan heeft men groot gevaar minderwaardig personeel te krijgen.

Ofschoon verreweg de meeste inrichtingen een ontkennend antwoord op deze vraag gaven en de gestelde eischen konden handhaven, waren er toch verschillende inrichtingen, die soms gedwongen waren daarvan af te wijken.

Er zijn inrichtingen, die van de gestelde eischen wel eens afwijken, wanneer de aspirant overigens een flinken indruk maakt, of wanneer uit eene andere inrichting goede inlichtingen verstrekt worden. Enkelenvestigen er den nadruk op, dat zij niet uitsluitend rekenen met voldoende kennis of ontwikkeling; hier wordt ook nog op andere factoren gelet van ethischen of religieuzen aard.

Enkele inrichtingen hebben in den regel zulk een overvloed van aanvragen, dat zij de eischen gewoonlijk zelfs wat hooger kunnen stellen.

Van zeer groot belang is eindelijk de vraag of het groote moeite kost het verplegend personeel voltallig te krijgen; de meeste inrichtingen beantwoorden deze vraag ontkennend; enkele maken hieromtrent bijzondere opmerkingen.

Eenige inrichtingen spreken de klacht uit, dat wel genoeg aspiranten zich aanmelden, maar het moeilijk is geschikte elementen te vinden. Eén diaconessenhuis heeft dikwijls moeite en schrijft dit toe aan de in elk opzicht strenge eischen die gesteld worden en het nauwkeurig onderzoek dat gedaan wordt. Verschillende inrichtingen hebben moeite gediplomeerd personeel te krijgen. Dit is b.v. het geval in het ziekenhuis van eene kleine stad, waar het aantal gediplomeerden niet voltallig is te maken, ondanks de hooge honoraria, die aldaar worden toegezegd. Ook om mannelijk verplegend personeel te krijgen heeft men meermalen groote moeilijkheden en de meening wordt uitgesproken, dat de keuze voor verplegers veel te gering is.

CONCLUSIE.

Algemeen wordt als eisch gesteld, dat de aspirant-leerling-verplegenden met vrucht lager onderwijs hebben ontvangen; bepaalde diploma's worden bijna nooit geëischt; verscheidene inrichtingen verlangen verplegenden met eene bepaalde religieuze opvatting.

Meestal is het niet noodig van de gestelde eischen af te wijken; voor informatie wordt dikwijls gebruik gemaakt van bepaalde vragenlijsten. In den regel is het niet moeilijk het verplegend personeel voltallig te krijgen; alleen het gediplomeerd en het mannelijk personeel maakt hierop soms een uitzondering.

VOORBEREIDEND ONDERWIJS.

VRAAG 4.

Worden Uwe leerling-verplegenden na hunne intrede in Uw ziekenhuis dadelijk werkzaam gesteld bij de zieken, of ontvangen zij voorbereidend onderwijs?

VRAAG 5.

Zoo gij voorbereidend onderwijs geeft, hoe is dan het leerplan? Hebt gij van deze vooropleiding voordeel gezien? (Toezending van een leerplan met mededeeling door wie het onderwijs wordt gegeven, wordt zeer op prijs gesteld)

Zooals uit de beantwoording der voorgaande vraag blijkt, worden de eischen voor degenen, die in de verpleging opgeleid zullen worden, niet hoog gesteld. Het is daarom van groot belang om te onderzoeken of nog voorbereidend onderwijs wordt gegeven, nadat zij in het ziekenhuis zijn geplaatst, dan wel of zij dadelijk bij de zieken werkzaam gesteld worden.

Een viertal inrichtingen heeft deze vragen niet beantwoord, vermoedelijk omdat hier geen voorbereidend onderwijs wordt gegeven; het zijn alle 4 kleinere ziekenhuizen.

Eerst moet nagegaan worden, welke inrichtingen vermelden, dat zij voorbereidend onderwijs geven, vóór de leerlingen bij de zieken werkzaam worden gesteld.

Voor al diaconessenhuizen onderscheiden zich in dezen van andere. In de Luthersche diaconessen-inrichting te Amsterdam wordt het eerste jaar besteed om de a.s. diacones te doen inhalen, wat haar ontbreekt zoowel aan bekwaamheid in huishoudelijke werkzaamheden als aan algemeene kennis; verscheidene uren worden wekelijks aan dit onderwijs besteed. In het tweede jaar is de leerling werkzaam bij hulpbehoevenden, voor wie zij zelfstandig leert zorgen, of op eene ziekenzaal, waar zij naast eene oudere zuster werkt. Ook wordt dan onderwijs gegeven o. m. 2 uur per week in anatomie, physiologie, hygiëne en verpleging. Van deze vooropleiding heeft men voordeel gezien.

De Ned. Hervormde diaconessen-inrichting te Amsterdam heeft eene bepaalde diaconessenschool, waarin het

onderwijs omvat de vakken, die op eene H. B. S. met 3-jarigen cursus worden onderwezen. Daarenboven wordt nog onderwijs gegeven in de bijbelsche geschiedenis, de Christelijke geloofs- en levensleer, de kerkgeschiedenis, zang en muziek en nuttige handwerken. Ook op de practische vorming wordt gelet door onderwijs op de zondagsschool, arbeid voor de inwendige zending en hulp voor de wijkdiaconessen. Deze opleiding, die twee jaren duurt, was aanvankelijk kosteloos, maar met het oog op de groote kosten wordt thans eene bijdrage gevraagd van f 250,- per jaar; voor leerlingen, die zich niet wenschen te verbinden later als diacones werkzaam te zijn, bedraagt het leergeld f 400,- per jaar. Meisjes uit de Ned. Herv. kerk, op den leeftijd van 16 tot 18 jaren, gezond van gestel, die bij voorkeur uitgebreid lager onderwijs hebben genoten, worden tot de diaconessenschool toegelaten. Ook van deze vooropleiding heeft men voordeel gezien.

Andere diaconessenhuizen hebben de vooropleiding niet zoo goed geregeld, maar deelen toch mede, dat zij beginnen met de jonge zusters eerst in de huishoudelijke afdelingen te laten werken; tevens wordt eenig onderwijs gegeven in verschillende vakken en worden zij aldus geschikt gemaakt om de lessen van den eigenlijken cursus in de ziekenverpleging te volgen. Deze inrichtingen hebben geen formeel leerplan voor dit voorbereidend onderwijs. De leerlingen schijnen eigenlijk meer een bepaalden proeftijd van eenige maanden door te maken voor zij tot de eigenlijke cursussen toegelaten worden. Er zijn nog andere inrichtingen, die van voorbereidend onderwijs melding maken, zonder dat dit echter nader geregeld is.

In het St. Elizabeths gesticht te Alkmaar worden b. v. 2 jaren besteed om de leerlingen te gewennen aan orde en tucht, hun te leeren werken in keuken en huishouden en bovendien te onderwijzen in de theorie van de eerste beginselen der ziekenverpleging.

Het bestuur van "Eudokia" te Rotterdam zegt, dat de leerlingen gedurende een proeftijd van 6 maanden onderricht worden in huiselijke werkzaamheden en zoo noodig voorbereidend onderwijs ontvangen. In het Groot Ziekengasthuis te 's-Hertogenbosch wordt vooropleiding gegeven om te voorkomen, dat personen aan den cursus deelnemen, die onvoldoende zijn ontwikkeld om dezen met vrucht te kunnen volgen. Al is deze wijze van vooropleiding niet nader geregeld, toch wordt algemeen de verzekering gegeven, dat men er voordeel van gezien heeft. Het Piusgesticht te Harderwijk en de Kliniek van de Paters Camillianen te Roermond maken melding van eene bijzondere vooropleiding, die in een klooster geschiedt en bestaat in het ontvangen van meer uitgebreid lager onderwijs of in het volgen van een cursus, die door een gediplomeerd ziekenverpleger volgens een Duitsch leerboek wordt gegeven.

In het ziekenhuis der Vereeniging tot Ziekenverpleging te Dordrecht laat de directrice nooit een patiënt door eene leerlinge helpen, alvorens haar voorgedaan te hebben hoe er geholpen moet worden en dan nog doet de leerling alles den eersten keer onder toezicht van de directrice of iemand, die de directrice verantwoordelijk acht.

Er zijn zes inrichtingen, die vermelden, dat de leerlingen dadelijk werkzaam gesteld worden bij de zieken en tevens voorbereidend onderwijs ontvangen.

Dit voorbereidend onderwijs bestaat in twee inrichtingen in eene herhaling van de vakken van het lager onderwijs. Twee inrichtingen vermelden, dat de leerlingen onder toezicht werken en in twee inrichtingen wordt eenig theoretisch onderwijs gegeven in de vakken, die later op den cursus meer uitvoerig zullen worden behandeld.

Het schijnt dus, dat hier van eene eigenlijke vooropleiding geen sprake is en deze inrichtingen eigenlijk vrijwel overeenkomen met de volgende inrichtingen, die geene vooropleiding geven.

Niet minder dan 74 inrichtingen vermelden, dat de leerling-verplegenden dadelijk na hunne intrede in het ziekenhuis bij de zieken worden werkzaam gesteld.

Meestal komen de leerlingen onder het directe toezicht van eene of meer oudere zusters, van eene gediplomeerde zuster of van de directrice. Het schijnt, dat zij in den regel eerst huishoudelijke bezigheden verrichten en dan ook de oudere zusters behulpzaam zijn bij het verplegen van de patiënten. Zij worden dus in en door de practijk opgeleid en gevormd, zonder dat er een bepaalde cursus voor het een of ander wordt gegeven.

Door het Algemeen Provinciaal Stads en Academisch ziekenhuis te Groningen wordt nog in het bijzonder de aandacht er op gevestigd, dat van voorbereidend zuiver theorisch onderwijs weinig heil verwacht kan worden.

Bijzondere vermelding verdient nog, dat in verschillende R. C. inrichtingen leerling-verplegenden worden toegelaten, die reeds elders eenige voorbereiding ontvangen hebben in een moederhuis of klooster.

Eindelijk zijn er nog enkele inrichtingen, die weliswaar geen voorbereidend onderwijs geven, maar de leerlingen ook niet dadelijk bij de zieken werkzaam stellen.

Hoe voorkomt men daar de moeilijkheid? Door de verplegenden eerst uitsluitend huishoudelijke bezigheden te laten verrichten. Blijkt het, dat zij daarin eenige handigheid verkregen hebben, dan brengt men hen langzamerhand met de zieken in aanraking. Deze tijd van voorbereiding wisselt tusschen 3 maanden en 1 jaar.

Het Gast- of ziekenhuis te Dordrecht meldt, dat de leerling eerst keukendienst krijgt en daarna als 2de zaaldienst onder toezicht van eene oudere of van eene hoofdverpleegster opgeleid wordt voor den eigenlijken verplegingsdienst.

Drie inrichtingen treden nog in nadere bijzonderheden, hoe men zich de practische vooropleiding voorstelt.

In het hierboven genoemde ziekenhuis te Groningen maakt de eerste verpleegster de leerlingen spoedig zaalwijs, leert haar geen gootsteen te verstoppen, geen zes glazen in elkander te zetten, melk frisch te houden, enz.

Het Nederlandsch Israëlitisch Ziekenhuis te Amsterdam houdt het er voor, dat een meisje, dat behoorlijk lager onderwijs gehad heeft en in huishoudelijke zaken niet al te onkundig is, voldoende voorbereid is om opgeleid te worden, wanneer zij ten minste de overige eigenschappen heeft, die voor een verpleegster onmisbaar zijn. Het volgen van de cursussen op eene huishoudschool of dergelijke inrichting stelt men afhankelijk van tijd en geld; men wil dit echter geenszins als eisch stellen. Meisjes, die de handen uit de mouw hebben leeren steken, zijn daar steeds de meest geschikte krachten gebleken, waaruit goede verpleegsters te maken zijn.

Het Oude en Nieuwe Gasthuis te Delft vermeldt, dat er nooit eene proef met voorbereidend onderwijs is genomen, omdat er geen tijd en geen gelegenheid voor beschikbaar was.

CONCLUSIE.

In de meeste inrichtingen worden de leerlingen na hunne intrede in het ziekenhuis dadelijk bij de zieken werkzaam gesteld en meestal komen zij dan den eersten tijd onder het directe toezicht van eene oudere of van eene gediplomeerde zuster; andere laten hen den eersten tijd huishoudelijke bezigheden verrichten.

In enkele diaconessenhuizen is het voorbereidend onderwijs uitvoerig geregeld en heeft men er ook voordeel van gezien.

OPLEIDING.

VRAAG 6.

Hoeveel uren per dag doet de leerling-verplegende practischen dienst bij zieken: a. in het eerste jaar van den opleidingstijd? b. in het tweede jaar van den opleidingstijd? c. in het derde jaar van den opleidingstijd? Wordt deze practische dienst benut voor het onderwijs der verplegenden? (Men wenschte gaarne te weten of bij dit practisch werken ook voorlichting, of systematisch onderwijs, gegeven wordt door meer ervaren of door gediplomeerde verpleegsters.)

De vraag hoeveel uren de leerling-verplegende practischen dienst doet bij de zieken, waarbij opgave verlangd wordt voor elk der drie jaren van den opleidingstijd, werd door 12 inrichtingen niet beantwoord. Vermoedelijk staat dit in verband hiermede, dat men moeilijk het aantal uren dienst kon opgeven; misschien was ook van invloed, dat men geen eigenlijke opleiding gaf.

Verscheidene inrichtingen (22) geven geen bepaald antwoord op de gestelde vraag en vermelden alleen, dat alle tijd, die beschikbaar is, aan de verpleging wordt gewijd, of dat de diensturen niet geregeld zijn en afhangen

van het werk of van het aantal patiënten, of dat de dienst zeer verschillend kan zijn.

Enkele inrichtingen (4) vermelden, dat de leerlingen dezelfde uren dienst hebben als de gediplomeerde en de andere zusters.

Voorts bestaat er weinig overeenstemming in het aantal diensturen, dat de leerling-verplegenden werkzaam zijn. Sommige inrichtingen geven het aantal uren op met aftrek van den vrijen tijd, andere vermelden afzonderlijk, welke uren vrij gegeven worden. Het is daarom niet gemakkelijk cijfers te noemen, die zonder meer met elkander vergeleken kunnen worden.

Men zou onderscheid kunnen maken tusschen inrichtingen, die minder en andere, die meer dan 12 uur dienst opgeven. Tot degene, die minder dan 12 uur dienst opgeven, behooren 47 inrichtingen, waarvan bij 37 de dienst wisselt tusschen 10 en 12 uur per dag. In 17 inrichtingen wordt een diensttijd opgegeven van meer dan 12 uur, waarvan 1 met 15 uur dienst. Hierbij wordt echter vermeld, dat de een langer dienst heeft dan de ander, al naar omstandigheden. Daar het hier eene inrichting, Meer en Bosch te Heemstede, geldt, die weinig moeite heeft met haar personeel, schijnt de dienst toch naar wensch te zijn geregeld; het is altijd moeilijk om verschillende diensten met elkander te vergelijken.

Er zijn enkele inrichtingen, die eene bijzondere regeling hebben ingevoerd voor degenen, die pas in dienst zijn getreden.

In het Wilhelmina-Gasthuis te Amsterdam bestaat zulk een dienst voor de leerling-verpleegsters gedurende de eerste 3 weken van hun verblijf in de inrichting; althans voor zooverre de gelegenheid zulks toelaat, wat dikwijls het geval is. Zij hebben dan b.v. de eerste week 8 à 9 uur per dag dienst, daarna $\pm$ 10 uur en de 4de week hebben zij eerst den gewonen dagdienst van 11 uur zonder de maaltijden te rekenen.

De Maria-Stichting te Haarlem geeft op, dat in het eerste jaar 8, in het tweede 10 en in het derde 12 uur dienst per dag wordt verricht. Eene andere inrichting, het Kinderziekenhuis te 's-Gravenhage, zegt, dat in het eerste jaar in hoofdzaak huishoudelijk werk verricht wordt en in het tweede en derde jaar 13 $\frac{1}{2}$ uur per dag dienst wordt gedaan, onderbroken door maaltijden en vrije uren.

Van het Piusgesticht te Harderwijk wordt nog opgegeven, dat in de beide eerste jaren van de opleiding alleen des morgens dienst wordt gedaan, in het derde jaar den geheelen dag; in elk van de drie jaren heeft men daar waakdienst.

Verschillende inrichtingen doen voorts nog opgave van de vrije uren, die elken dag en van den vrijen tijd, die elke maand en van de vacantie, die elk jaar gegeven wordt. Omdat deze inlichtingen echter niet door alle gegeven worden, is het moeilijk hier een overzicht te geven van de wijze, waarop deze zaak is geregeld.

In elk geval blijkt uit het onderzoek, dat het aantal diensturen, voor zooverre dit kan worden nagegaan, niet gering kan worden genoemd en er veel arbeid wordt verricht, al moet worden erkend, dat de aard van den arbeid moeilijk onder cijfers gebracht kan worden; zoodat eene vergelijking tusschen de verschillende inrichtingen niet mogelijk is.

Wordt de praktische dienst ook benut voor het onderwijs der verplegenden?

Verreweg de meeste inrichtingen geven een bevestigend antwoord op deze vraag; enkele deelen mede, dat dit zooveel mogelijk geschiedt of dat daarbij geen theorie gegeven wordt.

Verschillen de inrichtingen melden, dat geen systematisch onderwijs bij het practisch werken wordt gegeven, maar dat meer ervaren of gediplomeerde verpleegsters, ook wel de hoofdverpleegster of de adjunct-directrice, in enkele gevallen de geneesheer, de noodige wenken en inlichtingen aan de leerlingen geven.

In het Nederlandsch Israëlietisch Ziekenhuis te Amsterdam wordt van zeldzaam voorkomende of belangrijke verschijnselen gebruik gemaakt om deze te vertoonen op den cursus, of worden dan de leerlingen extra bij elkander geroepen.

Bijna algemeen wordt door zeer ervaren en gediplomeerde verpleegsters leiding en voorlichting gegeven en mogen de leerlingen eerst na behoorlijke voorbereiding zelfstandig optreden. Uit den aard van de zaak is het zeer moeilijk in dezen systematisch onderwijs te geven.

Een paar kleine inrichtingen melden, dat de praktische dienst niet voor het onderwijs der verplegenden benut

wordt; toch wordt medegedeeld, dat in één van deze beide inrichtingen door de oudere zusters voorlichting wordt gegeven; hieruit blijkt wel, dat het ontkennend antwoord op de gestelde vraag cum grano salis opgevat moet worden.

CONCLUSIE.

Het is niet gebleken, dat in de verschillende zieken-inrichtingen als regel onderscheid wordt gemaakt in de diensturen gedurende de drie jaren van den opleidingstijd. In 47 inrichtingen bestaat een dienst van minder en in 17 van meer dan 12 uren per dag; de overige hebben deze vraag niet voldoende beantwoord.

Meestal wordt de praktische dienst voor het onderwijs benut; men heeft leiding en voorlichting door meer ervaren verpleegsters. Bepaald systematisch onderwijs wordt slechts in enkele groote inrichtingen gegeven.

VRAAG 7.

a. Omvat het leerplan van dit practisch onderwijs ook het zelfstandig uitvoeren van enkele voorschriften en zoo ja, van welke? Wordt b.v. geleerd het: narcotiseeren? geven van injecties? blaasspoelen? maagspoelen? catheteriseeren? steriliseeren van verband en instrumenten? onderhouden en reinigen van instrumenten? maken van zoutsoluties en het geven er van? toepassen van hydrotherapeutische voorschriften? onderzoek der urine enz.? verleen van eerste hulp bij ongelukken? b. Hoe denkt ge over het zelfstandig uitoefenen van deze kunstbewerkingen door verplegenden? c. Wordt er ook kookonderwijs gegeven, speciaal het zelf bereiden van ziekenkostjes? d. Wordt den verplegenden ook geleerd hoe men het den zieken aangenaam kan maken en hen kan bezigt houden? (Wordt er o. a. geoefend in voorlezen, handwerk-onderwijs, slöjd, fröbelen?)

De vraag in hoeverre het leerplan van dit practisch onderwijs ook het zelfstandig uitvoeren van enkele voorschriften omvat en zoo ja, van welke, wordt door de verschillende inrichtingen zeer uiteenlopend beantwoord. Dit blijkt nader uit de volgende tabel, waarin de voorschriften met name genoemd worden.

Wordt geleerd het	Ja.	Neen.	Geen antwoord.
narcotiseeren	43	56	7
geven van injecties	77	22	7
blaasspoelen	57	42	7
maagspoelen	57	42	7
catheteriseeren	71	28	7
steriliseeren van verband en instrumenten	83	16	7
onderhouden en reinigen van instrumenten	80	17	9
maken en geven van zoutsoluties	65	35	6 (7)
hydrotherapeutische voorschriften	76	20	10
onderzoek der urine enz.	61	39	6
verleen van eerste hulp bij ongelukken	68	30	8

Eéne inrichting geeft een twijfelachtig antwoord, dat niet ontkennend en ook niet bevestigend kan opgevat worden.

Het blijkt dus, dat in vele inrichtingen geen onderwijs gegeven wordt in het narcotiseeren, en dat ook in het spoelen van maag en blaas, het onderzoek der urine, het maken en geven van zoutsoluties niet zoo dikwijls onderwezen wordt.

Het is nu van groot belang, hoe men in de verschillende inrichtingen denkt over het zelfstandig uitoefenen van deze kunstbewerkingen door verplegenden.

Over het algemeen is het oordeel beslist ongunstig en wenscht men slechts bij uitzondering dergelijk verantwoordelijk werk aan de verpleegsters op te leggen.

De Geneesheer-Directeur van eene inrichting oordeelt, dat het geheel afhangt van de omstandigheden en van den persoon der verplegenden of en wat hun zelfstandig kan worden toevertrouwd. Deze vraag acht hij eenvoudig in 't algemeen niet te beantwoorden. Er zijn verplegenden, aan wie men na jaren nog nooit iets van beteekenis overlaat, terwijl anderen na zeer korten tijd zelfstandig een en ander kunnen verrichten. De omstandigheden kunnen er trouwens toe leiden, dat aan verplegenden iets moet worden overgelaten, wat in gewone tijden door geneeskundigen zelf wordt gedaan.

Een ander Geneesheer-Directeur is van meening, dat het werk van den geneesheer meer en meer op de verpleegster overgaat. Dit kan onmogelijk goedgekeurd worden, maar er is weinig tegen te doen; ook hier speelt het geld een rol. Uitbreiding van verplegend personeel is goedkoper dan die van het aantal inwonende artsen. Catheteriseeren door zusters wordt beslist ongeoorloofd geacht, tenzij door een bepaalde in aseptiek en antiseptiek geroutineerde zuster, als b.v. de operatiezuster, die dan nog bovendien goed doordrongen moet zijn van het gevaar van cystitis met al de daaraan verbonden gevolgen.

De Geneesheer-Directeur van eene andere inrichting verklaart, dat slechts onder leiding van zeer geroutineerde hoofdverpleegsters aan de leerling-verpleegsters deze kunstbewerkingen geleerd worden om haar in staat te stellen later den behandelenden geneesheer (particuliere verpleging) hierin bij te staan of desgewenscht het zelfstandig uit te voeren. Hij acht, dat narcotiseeren, onderhouden van instrumenten. onderzoek der urine, verleenen van eerste hulp bij ongelukken in het geheel niet tot de verpleegsterstaak behooren. Geven van injecties, blaasspoelen, maagspoelen en catheteriseeren bij vrouwen slechts na contrôle van den geneesheer voor elk bepaald patiënt, die dan reeds van te voren door den geneesheer zelf zoodanig behandeld is.

Een Geneesheer-Directeur antwoordt zeer uitvoerig op de gestelde vraag en deelt daaromtrent het volgende mede. Narcotiseeren wordt aan de verpleegsters niet geleerd. De verpleegster mag niet geacht worden daarvoor verantwoordelijk te kunnen zijn. Een enkele gediplomeerde wordt nu en dan in de gelegenheid gesteld, bij afwezigheid van een arts, die de narcose kan geven, te narcotiseeren. In vroegere jaren geschiedde het geven van injecties enz. eerst door derdejaars-leerlingen. In latere jaren wordt dit ook door jongere gedaan. Zij worden er ernstig op gewezen, dat deze handelingen alleen geschieden mogen met onmiddellijke toestemming of gegeven crediet van den geneesheer. Scherp, zoo scherp mogelijk wordt ziekenbehandeling en verpleging gescheiden. En de 16-jarige ervaring heeft dezen geneesheer-directeur geleerd, dat die scheiding zeer goed te maken en te observeeren is. De gediplomeerde verpleegsters dezer inrichting hebben ook elders, zelfs onder de moeilijkste omstandigheden, zelfs op conflict met den geneesheer af, deze scheiding weten te respecteeren.

Wanneer men, zooals hier steeds gedaan wordt, de leerling-verpleegster ernstig van doordringt, dat zij van het wezen der ziekte geacht moet worden, niets te weten, dat zij nimmer in staat geacht zal kunnen worden naar waarheid een ziektegeval te kunnen beoordeelen, wordt het gevaar, dat zij zich zal inbeelden, ook iets van de behandeling te weten, gering.

Het groote gevaar van te uitgebreid onderwijs in anatomie, physiologie, pathologie, geneesmiddelleer, op welker uitbreiding door enkelen wordt aangedrongen, als eene noodzakelijkheid voor eene goede opleiding tot ziekenverplegenden, is, naar zijne overtuiging, daarin gelegen, dat de leerling-verplegende, die toch de basis mist, die de geneesheer heeft verkregen, zich spoedig zal gaan verbeelden, nu ook een oordeel te mogen vellen omtrent ziekten en ziektegevallen, door welke inbeelding zij voor de zieken gevaarlijk wordt en haar taak als ziekenverplegende al zeer slecht vervullen zou.

In Amerika heeft de "graduated nurse", morphine, codeïne strychnine en nitro-glycerine-tabletten bij zich, welke vergiften haar door de apothekers zonder voorschrift van een geneesheer geleverd worden. Men verwacht dus van haar blijkbaar een optreden, als hier te lande terecht ongewenscht zou gevonden worden.

Dezelfde Geneesheer-Directeur deelt nog mede, dat de leerling-verplegenden, nadat zij 2 à 3 maanden werkzaam zijn geweest en naar taxatie kans op blijven geven, groepsgewijs in cursusvorm door een ervaren hoofdverpleegster onderwezen worden in het verrichten van talrijke verschillende handgrepen, het volvoeren van voorschriften enz.

Deze cursus heeft des avonds plaats, duurt pl.m. 3 maanden eenmaal per week gedurende 1 ¼ à 2 uur. De

bepaalde zaak wordt eerst theoretisch besproken. Een der leerling-verpleegsters legt de handeling uit of tracht dit te doen, een ander critiseert zoo noodig den uitleg. De onderwijzeres maakt de zaak geheel duidelijk. Wordt nu de handeling volvoerd, dan wordt daarop ook al weder critiek uitgeoefend. De meeste handelingen en handgrepen, waarvan eene uitvoerige lijst wordt overgelegd, worden door elk afzonderlijk verricht. De Directrice van eene vereeniging, die zich ziekenverpleging ten doel stelt, is er niet voor, de kunstbewerkingen, narcotiseeren, blaas- en maagspoelen door de verplegenden te laten doen. De ondervinding heeft haar echter geleerd, dat er enkelen zijn aan wie een en ander zeer goed kan worden overgelaten. De kunstbewerkingen, geven van injecties, catheteriseeren, steriliseeren van verband en instrumenten, onderhouden en reinigen van instrumenten, toepassen van hydrotherapeutische voorschriften, onderzoek der urine, moeten aan elke zuster kunnen worden toevertrouwd, zonder dat is zij, naar hare meening, geen diploma waard.

De Geneesheer van eene andere inrichting voor ziekenverpleging is beslist tegen het brengen op het leerprogram van elke verpleegster van het verplicht kennen van kunstbewerkingen als b.v. blaasspoelen, catheteriseeren – in het algemeen van bewerkingen, die geen periculum vitae wegnemen en waaraan gevaren, bij onhandigheid, verbonden zijn.

Een volgende Geneesheer-Directeur daarentegen acht het leeren onder deskundige leiding en het uitvoeren van (deze) kunstbewerkingen noodzakelijk met het oog op het later optreden als verpleegster bij patiënten aan huis, als kraam- of wijkverpleegster. Het zelfstandig altijd bedoeld: op voorschrift van den geneesheer.

De Geneesheer-Directeur van een kinderziekenhuis meent dat deze kunstbewerkingen door den geneesheer moeten worden uitgevoerd, of anders door verpleegsters, die hiervoor eene speciale opleiding hebben genoten.

Die van een algemeen ziekenhuis oordeelt, dat het antwoord op de gestelde vraag geheel afhangt van de persoon der verpleegster. Vele verpleegsters leeren het geven van injecties, het catheteriseeren, het steriliseeren zeer goed en zijn te gelijk zoo betrouwbaar, dat deze bewerkingen zonder bezwaar aan haar kunnen worden toevertrouwd, Andere leeren de techniek wel, doch zijn niet betrouwbaar genoeg, dat men deze bewerkingen aan haar kan overlaten. Andere weer zijn wel betrouwbaar, doch leeren de techniek niet goed en ten slotte blijven er nog over, die noch handig, noch betrouwbaar genoeg zijn.

De Geneeskundige en Moeder-overste van een R. C. gesticht antwoorden het volgende op de gestelde vragen. Narcose wordt te gevaarlijk geacht in de hand van een verplegende. Bovendien, wie zou de aansprakelijke persoon zijn bij eventuele ongelukken? Maagspoelen wordt ook niet geschikt geacht, daar het inbrengen van de maagsonde te dikwijls bezwaren geeft. Onderzoek der urine behoort door den behandelenden geneeskundige te geschieden, om het gevaar van betweterij te voorkomen.

De Geneesheer-Directeur van eene inrichting voor zenuwlijders geeft geen onderwijs in de genoemde kunstbewerkingen. Afgezien van de principieele vraag of het gewenscht is verplegenden dergelijke kunstbewerkingen te doen verrichten, moet hij voor de verplegenden van zijne inrichting opmerken, dat het gemiddelde van hunne ontwikkeling niet groot genoeg is om te verwachten, dat men hun dit binnen niet te langen tijd leeren zou. De noodzakelijkheid er van deed zich niet gevoelen.

De Geneesheer van een klein ziekenhuis heeft bij ondervinding geleerd, dat slechts enkele zusters deze kunstbewerkingen, hoewel goed geleerd, goed blijven doen, zonder dagelijksche contrôle.

Er zijn ook antwoorden ontvangen, die min of meer het zelfstandig uitoefenen van de genoemde kunstbewerkingen in bescherming nemen.

De directrice van een diaconessenhuis zegt, dat het zelfstandig uitoefenen dier kunstbewerkingen in den regel noodzakelijk is in kleinere ziekenhuizen, waar geen geneeskundigen intern zijn.

De directrice van een klein ziekenhuis acht het vooral in kleinere inrichtingen een groot voordeel, wanneer de zusters er voldoende in geoefend zijn, vooral ook dan wanneer de zusters later in de wijkverpleging gaan.

De geneeskundige en de directrice van een stads-ziekenhuis hebben geen bezwaar, wanneer de opleiding goed is geweest. Ook de directrice van eene vereeniging, die een klein ziekenhuis in stand houdt, meent dat alles, na goed onderricht, aan de goede verplegenden wel kan worden toevertrouwd.

Het bestuur en de besturende zuster van eene Hervormde diaconesseninrichting achten de zelfstandige uitoefening gewenscht, indien de verplegenden de verantwoordelijkheid daartoe vereischt, kunnen dragen.

De directrice van eene kliniek voor zenuwlijders vindt, dat bij eene uitstekende opleiding de kunstbewerkingen best aan eene gediplomeerde verpleegster zijn toevertrouwd.

De Geneesheer van eene R. K. ziekenverpleging meent, dat de genoemde kunstbewerkingen door gediplomeerde verplegenden kunnen worden uitgeoefend, het narcotiseren en het geven van onderhuidsche zoutsolutie-inspuitingen echter onder toezicht van een geneeskundige. De leerling-verplegenden passen deze kunstbewerkingen nimmer zelfstandig toe.

De Geneesheer-Directeur van een ziekenhuis in eene provinciale hoofdstad zal het in het algemeen niet aan alle verpleegsters overlaten, doch wanneer ze onder leiding dit alles voldoende geleerd hebben, bestaat daartegen geen bezwaar. Het narcotiseeren geschiedt onder contrôle van den geneeskundige.

De Geneesheer-Directeur van een gemeente-ziekenhuis acht, dat deze kunstbewerkingen in den regel door verplegenden kunnen worden uitgeoefend, daarbij rekening houdende met het feit, dat de onhandigen het nooit zullen leeren.

De Geneesheer-Directeur van eene inrichting voor ooglijders meent, dat aan degenen, die betrouwbaar blijken te zijn, die kunstbewerkingen na een jaar verblijf in de inrichting wel toevertrouwd kunnen worden.

De Geneesheer-Directeur van een ander ziekenhuis is van oordeel, dat iedere zuster deze kunstbewerkingen goed moet kennen, maar dat men niet aan ieder zuster dit zelfstandig kan toevertrouwen.

Volgens den Geneesheer-Directeur van een der kinderziekenhuizen is het soms absoluut onontbeerlijk en volgens dien van het stadsziekenhuis eener kleinere gemeente kan het onder goede leiding wel gebeuren.

De 1e Geneesheer van een ziekgasthuis deelt mede, dat in zijn ziekenhuis, waar geen inwonend geneeskundige is, het zelfstandig uitoefenen der kunstbewerkingen onvermijdelijk is. Over de wijze, waarop het gedaan wordt, bestaat alle reden tot tevredenheid.

De antwoorden op deze vraag zijn dus over het geheel zeer uiteenlopend, maar dit blijkt in elk geval, dat in vele groote ziekenhuizen bezwaar wordt gemaakt, aan de verplegenden toe te staan deze kunstbewerkingen zelfstandig uit te oefenen.

Velen maken de opmerking, dat het alleen mag geschieden op voorschrift of onder toezicht en verantwoordelijkheid van een geneesheer, terwijl enkelen er met nadruk op wijzen, dat niet aan leerlingen, doch alleen aan gediplomeerden het doen van deze kunstbewerkingen mag worden overgelaten. Inzonderheid tegen het narcotiseeren wordt bezwaar ingebracht en velen achten de verplegenden niet in staat daarvoor de verantwoordelijkheid te dragen; alleen in geval van nood zou men het geoorloofd achten.

In verschillende inrichtingen heeft men geen bezwaar de verplegenden het doen van kunstbewerkingen toe te vertrouwen, mits zij voldoende zijn geoefend en eene goede opleiding genoten hebben. Sommigen achten het zelfs noodzakelijk voor kleinere inrichtingen, zoolang daar geen inwonend geneeskundige kan aangesteld worden. Ook op het platteland en bij de wijk- en kraamverpleging wordt het van groot belang geacht, indien de medicus dergelijke verrichtingen aan verplegende zusters kon overlaten.

Velen verklaren er echter bezwaar tegen te hebben, dat de verplegenden het doen van dergelijke kunstbewerkingen op zich nemen; zij willen het zoo weinig mogelijk doen geschieden, of alleen in geval van nood als er periculum in mora is. Ook wordt er op gewezen, dat er meestal slechts enkele zusters zijn aan wie men dergelijke verantwoordelijkheid kan opdragen, nadat zij nog in het bijzonder zijn opgeleid. Anderen laten het geheel van omstandigheden afhangen en gaan er toe over als het niet anders kan. Enkelen laten deze kunstbewerkingen ten deele ook door jongere zusters verrichten.

Niet weinigen zijn er, die er beslist bezwaar in hebben den verplegenden een en ander op te dragen en over dit punt zeer ongunstig denken; zij achten het altijd af te keuren, bevelen het niet aan en noemen het alleen geoorloofd als er geen andere hulp is, dus min of meer onder protest.

Sommigen denken er gunstig over en willen ook aan de verplegenden deze kunstbewerkingen opdragen; men krijgt den indruk dat hiertoe vooral directrices behooren en andere niet-medici.

Verscheidene inrichtingen doen nog enkele bijzondere mededeelingen omtrent het onderwijs, dat gegeven

wordt in het uitvoeren van de bedoelde voorschriften.

Omtrent het *narcotiseeren* wordt b.v. het volgende opgemerkt. Sommigen geven alleen onderwijs aan enkele zusters, die daarvoor de geschiktheid blijken te hebben. Anderen geven op den cursus theoretisch onderwijs in de narcose en laten de zusters toezien, wanneer narcose gegeven wordt; op deze wijze leeren zij in geval van nood zelf optreden. In eene inrichting wordt aan de verplegenden geen onderwijs in het narcotiseeren gegeven, maar geschiedt dit door de directrice of de hoofdverpleegster. Eene andere inrichting zegt, dat alleen de theorie van de narcose wordt onderwezen, of dat dit niet gedaan wordt, of slechts bij uitzondering en dat er in de praktijk in elk geval geen gebruik van gemaakt wordt, dan wanneer het onvermijdelijk is. Het blijkt, dat het narcotiseeren in 43 inrichtingen wel, in 56 inrichtingen niet wordt geleerd.

Het *catheteriseeren* wordt in verschillende inrichtingen alleen geleerd voor zooverre het vrouwen betreft; sommige vermelden met nadruk, dat zij het ook dan slechts aan meer geschoolde zusters overlaten. Het blijkt, dat het in 71 inrichtingen wel wordt geleerd, in 28 wordt dit onderricht niet gegeven.

Het *steriliseeren van verband en instrumenten* wordt in enkele inrichtingen meer in het bijzonder door de operatiezuster verricht; in andere verleen de zusters assistentie bij het steriliseeren. Eene inrichting geeft op, dat de zuster alleen het steriliseeren van instrumenten leert, daar het verband in den desinfectie-oven wordt gebracht. In 83 inrichtingen wordt het wel, in 16 niet onderwezen.

Het *maken van zoutsoluties* geschiedt in het algemeen in de apotheek; het geven daarvan geschiedt meestal door den medicus; alleen als clysmata wordt het ook door de zusters toegediend. In 65 inrichtingen wordt hierin wel, in 35 geen onderricht gegeven.

Het toepassen van *hydrotherapeutische voorschriften* wordt in 76 inrichtingen wel, in 20 niet onderwezen. Soms worden deze voorschriften slechts voor een gedeelte practisch en theoretisch behandeld. Zoo wordt bijzonder melding gemaakt van Priesnitz'sche omslagen, van inwikkelingen en douches. Anderen wijzen er op, dat hydrotherapie alleen aan meer gevorderden wordt onderwezen, of dat alleen een theoretische cursus gegeven wordt en daarna practische toelichting.

Het *onderzoek der urine* wordt in 61 inrichtingen onderwezen, in 39 vindt dit onderwijs niet plaats. Soms wordt alleen op eiwit onderzocht door filteren en koken, soms niet alleen op eiwit maar ook op suiker. Het onderricht kan hierin bestaan, dat men het alleen bijwoont, wanneer de urine onderzocht wordt; in enkele gevallen wijst men er op, dat dit onderzoek slechts als van zeer voorloopigen aard beschouwd wordt.

Het *verleen van eerste hulp bij ongelukken* wordt in 68 inrichtingen wel, in 30 niet onderwezen. Hieromtrent wordt nog het volgende opgemerkt. In eene inrichting wordt de eerste hulp alleen theoretisch onderricht, in eene andere wordt onderwijs daarin gegeven op de chirurgische zalen of wordt door de zusters daarbij assistentie verleend. Soms bestaat de eerste hulp alleen hierin, dat men op de polikliniek leert het eerste verband leggen. Een enkelen keer wordt er op gewezen, dat het zoo weinig voorkomt, dat verplegenden de eerste hulp verleen, omdat er gewoonlijk reeds een geneeskundige vroeger aanwezig is. Voor zooverre het mogelijk is, wordt overal practisch onderricht in de eerste hulp bij ongelukken gegeven.

Ten slotte nog enkele algemeene opmerkingen, die hier en daar gemaakt zijn. In het Diaconessenhuis te Leeuwarden bepaalt zich het onderwijs in het zelfstandig uitvoeren van kunstbewerkingen niet tot de eerste drie jaren, maar strekt het zich ook tot later uit. In het Sophiaziekenhuis te Zwolle brengen de zusters de voorschriften eerst onder contrôle ten uitvoer, om later zelfstandig op te treden. Ook beperkt men zich bij het onderwijs in deze voorschriften soms tot de oudste zusters. In het Burgerziekenhuis te Amsterdam worden alle handgrepen, die te pas kunnen komen, geleerd. In het ziekenhuis der Vereeniging voor ziekenverpleging te Amsterdam wordt wel alles geleerd, maar is het niet geoorloofd iets zelfstandig te doen voor men het diploma heeft behaald. Soms geeft men alleen onderwijs aan die verplegenden, die geschiktheid blijken te bezitten tot het zelfstandig uitoefenen der kunstbewerkingen. Ook bepaalt men er zich toe om alleen in een speciaal geval het onderwijs te geven in de voorschriften, die men wenscht te geven aan degene, die daarbij dienst moet doen; heeft men later andere voorschriften, dan worden ook deze behandeld; men gaat dus niet verder dan in een bepaald geval strikt noodzakelijk is en gaat individueel te werk. In enkele inrichtingen geeft men wel het gewenschte onderwijs, de verpleegsters verleen daarbij ook de noodige assistentie, maar men staat haar niet toe zelfstandig

op te treden. Ook komt het voor, dat men praktisch onderricht geeft door bij voorkomende gevallen de te geven voorschriften mondeling toe te lichten en nader te behandelen, maar een bepaalde cursus wordt daarbij niet gegeven.

Ten slotte zij nog vermeld, dat door enkele inrichtingen mededeeling gedaan wordt van nog andere kunstbewerkingen, die in de gestelde vraag niet genoemd zijn en die toch worden onderwezen.

Zoo omvat in het Alg. prov. stads- en academisch ziekenhuis te Groningen het leerplan nog het zelfstandig uitvoeren van koppen zetten en stuwen volgens Prof. Bier en het electriseeren.

Door het Ned. Israëlitisch Ziekenhuis te Amsterdam wordt eene zeer uitvoerige en hoogst leerzame lijst overgelegd van allerlei praktische dingen, handelingen en handgrepen, die op geregelde tijden aan de verplegenden groepsgewijs in cursusvorm door een zeer ervaren hoofdverpleegster worden onderwezen.

De vraag of er ook kookonderwijs gegeven wordt, speciaal het zelf bereiden van ziekenkostjes, werd 32 maal met ja, 57 maal met neen beantwoord. In 5 gevallen werd geen antwoord op de vraag ontvangen.

Bij de inrichtingen, die een bevestigend antwoord geven op deze vraag, blijkt, dat in twee het onderwijs weinig of in beperkte mate gegeven wordt, van twee andere wordt opgegeven, dat het kookonderwijs door de directrice wordt gegeven; eene inrichting geeft het onderwijs theoretisch, eene andere aan de meergevorderden, terwijl bij eene derde de gediplomeerden een kookcursus volgen.

Van de inrichtingen, die een ontkennend antwoord gaven, meldt de Geneesheer-Directeur van het Algem. prov. stads- en acad. ziekenhuis te Groningen, dat geen kookonderwijs gegeven wordt; enkele kookproeven, op de afdelingen genomen door de zusters om absoluut betrouwbaar zoutloos diët te hebben enz. waren niet zeer aanmoedigend in deze richting. De Geneesheer-Directeur van het Ned. Israëlitisch Ziekenhuis te Amsterdam betuigt zijn spijt, dat nog geen kookonderwijs gegeven wordt, terwijl het St. Vincentius-Gasthuis te Groenlo mededeelt, dat de zusters leeren koken, doch geen onderwijs daarin ontvangen.

Van 13 inrichtingen werden uiteenlopende antwoorden ontvangen; in een paar inrichtingen worden door eenige verpleegsters de lessen van eene kookschool gevolgd; in eene andere inrichting ontvangen de gediplomeerden dit onderwijs, wanneer zij dit wenschen. Enkele malen komt iedere zuster tijdelijk in de keuken en doet daar allerlei werk of treedt afwisselend op als huishoudzuster. Sommige inrichtingen, die meer voor de verpleging van kinderen bestemd zijn, vermelden uitdrukkelijk, dat zij het bereiden van voedsel voor zuigelingen en kinderen leeren. Verschillende inrichtingen deelen mede, dat wel het voornemen bestaat kookonderwijs te geven, maar dat tegen de uitvoering daarvan nog verschillende bezwaren bestonden. In ééne inrichting hebben de verplegenden dit onderwijs genoten tijdens hunne vooropleiding in het noviciaat.

De vraag of den verplegenden ook geleerd wordt hoe men het den zieken aangenaam kan maken en hen kan bezighouden, wordt door 74 inrichtingen bevestigend beantwoord.

Deze antwoorden geven echter niet den indruk, dat in deze richting veel aan de opleiding gedaan wordt. Sommigen antwoorden “niet systematisch” of “zooveel mogelijk” of “gedeeltelijk” of dat het alleen in algemeene regelen en voorschriften geleerd wordt. Anderen zeggen, dat hierop bijzonder gewezen wordt in de lessen over gedragsleer bij zieken, of dat hiervan veel werk wordt gemaakt, of dat dit onderwijs als vereischte wordt beschouwd of dat het uit den aard der zaak volgt. Enkele inrichtingen plaatsen dezen arbeid nog meer op den voorgrond, hetgeen o. a. blijkt uit het antwoord der Geref. Vereeniging voor ziekenverpleging te Amsterdam, die zegt, dat het juist de bedoeling dezer Vereeniging is niet alleen het somatische te verplegen. Eene andere inrichting zegt, dat vooral wordt bevorderd, dat de patiënten ‘t huiselijk en gezellig hebben, de verschillende gaven der zusters worden daarop gericht, dit alles ligt opgesloten in de opleiding tot diacones.

In sommige inrichtingen komt deze arbeid echter zeer weinig tot zijn recht, omdat niet alle verplegenden daarvoor even toegankelijk zijn. Elders blijft het meerendeel der patiënten niet lang in de inrichting; het houdt zich zelf gedurende de enkele dagen van beterschap meestal met lezen bezig. Soms wordt het geleerde echter weinig in toepassing gebracht, wegens het geringe aantal verpleegsters. In een sanatorium voor longlijders maakt men de opmerking, dat men voornamelijk in de gevraagde richting onderricht geeft, omdat deze kunst om het

den zieken aangenaam te maken bij alle gediplomeerde gasthuiszusters gemist wordt.

Vermelding verdient, dat van de genoemde 74 inrichtingen er 27 zijn, die bepaalde oefeningen laten houden, b.v. in voorlezen, handwerken, fröbelen, spelen, slöjd, zang en spel, ook voetballen en houtsnijwerk. In een ziekenhuis worden spelletjes gedaan, kinderlees- en rekenlesjes opgegeven; in eene diaconessen-inrichting wordt geoefend in de verschillende vakken, die in de opleiding tot diacones zijn begrepen.

In twaalf van deze 27 inrichtingen wordt wel geoefend, maar men verstrekt geene opgave van de vakken, waarin geoefend wordt.

Van de genoemde 74 inrichtingen zijn er 15, waarin niet wordt geoefend. In eene inrichting wordt niet speciaal geoefend, wel wordt er op gelet of de verplegenden ook in dit opzicht hare taak begrijpen. In eene andere inrichting worden voorlezen, handwerken, enz. gedaan door externe vrijwilligers. Ook wordt vermeld, dat de zusters hiermede bekend zijn of dat niet wordt geoefend in verband met de eischen aan de toelating verbonden.

De overige 32 der 74 inrichtingen geven niet op, of al dan niet in de aangegeven of in andere vakken wordt geoefend.

Door 21 inrichtingen wordt een ontkennend antwoord gegeven op de vraag of den verplegenden ook geleerd wordt hoe men het den zieken aangenaam kan maken en hen bezig kan houden. Verschillende motieven worden daarbij aangevoerd. Door het Stadsziekenhuis te Leeuwarden wordt gezegd: in beginsel ben ik hier sterk voor, maar mijne inrichting leent er zich minder goed toe. Eene andere inrichting antwoordt: een beschaafde zuster kan dat (voorlezen), een minder beschaafde doet voor zich zelf wijs, zich daarin te oefenen; heeft zij daarin geen lust, dan zijn moeite en kosten aan haar verloren. Soms wordt door anderen in deze richting gearbeid; in het Kinderziekenhuis 'W. A. SCHOLTEN te Groningen worden b.v. de patiëntjes voor slöjd, fröbelen en eenig lager onderwijs bezocht door een paar dames-onderwijzeressen. In het Wilhelmina-kinderziekenhuis te Utrecht hebben de meeste verplegenden daarvan reeds iets geleerd en geschiedt het onderricht aan de kinderen in fröbelen, enz. door speciale personen, die daarvoor in de morgen- of middaguren komen.

Van het Wilhelmina Gasthuis te Amsterdam wordt vermeld, dat bepaalde cursussen hierin niet gegeven worden, maar de hoofdverpleegsters en de eerste verpleegsters de verpleegsters zooveel mogelijk voorgaan. Van "Eudokia" te Rotterdam wordt gezegd, dat daarover met de verpleegsters wel gesproken wordt; van het Gemeenteziekenhuis te Arnhem dat de aard der zieken dit niet mede brengt.

Door het Diaconessenhuis te Leeuwarden en "Eudokia" te Rotterdam wordt medegedeeld, dat wordt geoefend in voorlezen; eene inrichting laat dit doen met het doel, dat alle verpleegsters daarin bijzonder geoefend worden, opdat zij den Bijbel en andere geestelijke geschriften aangenaam kunnen lezen voor de zieken, wier geestelijke verzorging na de lichamelijke verpleging een eerste zorg is.

Door 12 inrichtingen werd op de gestelde vraag geen antwoord gegeven.

CONCLUSIE.

In vele inrichtingen wordt onderwijs gegeven in de uitvoering van de genoemde voorschriften; het eene voorschrift wordt echter meer geleerd dan het andere; er bestaat in dezen slechts weinig overeenstemming.

Over het algemeen denkt men ongunstig over het zelfstandig uitoefenen van deze kunstbewerkingen door verplegenden; toch worden ook verschillende stemmen vernomen, die hiertegen geen bezwaar hebben. Indien het op voorschrift en onder verantwoordelijkheid van een geneesheer geschiedt.

Onderwijs in het koken en bereiden van ziekenkostjes wordt in de meeste gevallen niet gegeven. In de meeste inrichtingen wordt aan de verplegenden niet afzonderlijk geleerd, hoe men het den zieken kan aangenaam maken en hen kan bezighouden.

VRAAG 8.

Zijn in Uw ziekenhuis speciaal docent-verplegenden aangesteld, wier hoofdtak bestaat in het onderrichten der leerling-verplegenden? Zoo ja, voor welke vakken?

Op deze vraag wordt door 17 inrichtingen een bevestigend antwoord gegeven. Als docent-verplegenden worden genoemd eene docent-zuster, hoofd-zuster, operatie-zuster, gediplomeerde zuster en in eene inrichting een docent-verpleger.

Aangaande de vakken, waarin onderwijs wordt gegeven bestaat zeer weinig overeenstemming.

In eene inrichting (Luth. Diaconessen-inrichting te Amsterdam) worden de jongere zusters systematisch geoefend in de praktische werkzaamheden, naar aanwijzing van de docent-geneesheeren. In eene andere inrichting (Meer en Bosch te Heemstede) wordt onderwezen in de verbandleer en worden de dokterslessen en het taalonderwijs, benevens het godsdienstig onderricht gerepeteerd. In het St. Elisabethsgast- of ziekenhuis te Amersfoort wordt onderricht gegeven in enkele hoofdstukken der speciale ziekenverpleging en verbandleer. In het Gemeenteziekenhuis te 's-Gravenhage zijn sommige gediplomeerde verpleegsters belast met het geven van verbandlessen, behandeling van instrumenten en houden zij zich bezig met het geven van praktische voorlichting en wenken gedurende de eerste drie maanden. In eene inrichting (Hôpital Wallon te Leiden) worden speciale verplegingsaangelegenheden onderwezen, in het St. Elisabeths gesticht te Leiden leert de hoofd-verpleegster aan de andere verplegenden de praktische dingen, zooals steriliseeren van verband en instrumenten, enz.

Sommige inrichtingen gaan echter veel verder en breiden het onderricht ook uit tot theoretische vakken. Van eene inrichting (het St. Elisabeths gesticht te Alkmaar) wordt b.v. vermeld, dat alle lessen geleid worden door eene zuster, die diploma heeft van den Ned. Bond voor Ziekenverpleging, akte lager onderwijs, nuttige handwerken en gymnastiek: zij doceert de vakken, die tot eisch gesteld worden door de examen-commissie van den Ned. Bond voor Ziekenverpleging en aanvulling van algemeene ontwikkeling en kennis voor zooverre dat noodig kan zijn voor de ziekenverpleging.

In eene andere inrichting (Maria-stichting te Haarlem) wordt door docent-verplegenden onderwijs gegeven in anatomie, physiologie, algemeene ziekenverpleging, speciale ziekenverpleging, kraamverpleging, verbandleer, eerste hulp bij ongelukken, massage, assistentie bij operaties, enz.

Analoge vakken worden genoemd in eene andere inrichting (Schiedam, Stads-Ziekenhuis), namelijk physiologie, anatomie, verbandleer, ziekenverpleging, hulp bij ongelukken, natuurkunde, enz.

In een sanatorium (Rhijnegeest te Oegstgeest) wordt tegen het examen het onderwijs in de volgende vakken door docent-verplegenden herhaald: bouw en verrichtingen menschelijk lichaam, beginselen der gezondheidsleer, der ziektekunde, der verpleging van in- en uitwendige ziekten, eerste hulp bij ongelukken, kennis der medische en chirurgische instrumenten, praktische oefeningen in verbandleer, verpleging van zenuwlijders en krankzinnigen. Herhalingscursus en opleiding voor diploma B voor krankzinnigenverpleging. Bovendien voorbereidend onderwijs in lezen, rekenen, aardrijkskunde en geschiedenis.

81 inrichtingen geven een ontkennend antwoord op de gestelde vraag en hebben dus geen speciaal docent-verplegenden, wier hoofdtak bestaat in het onderrichten der leerling-verplegenden. In vele gevallen zijn er wel allerlei verplegenden, die deelnemen aan het geven van den cursus, maar dit niet als hunne hoofdtak mogen beschouwen.

In de meeste gevallen wordt het onderwijs door de geneesheeren gegeven, daarin bijgestaan door de directrices of hoofdverpleegsters. In het Stadsziekenhuis te Leeuwarden wordt het onderwijs van den Geneesheer-Directeur praktisch aangevuld door het voorgaan der directrice of geven de hoofdverpleegsters het theoretisch onderricht in de vakkennis, die vereischt wordt voor het verkrijgen van het diploma (St. Bonifacius-hospitaal te Leeuwarden). In de Aleida Kramer-stichting te Coevorden wordt door de directrice alleen de verbandleer onderwezen. In het Wilhelmina-Gasthuis te Amsterdam geeft de adjunctdirectrice, die zelf verpleegster en hoofdverpleegster was, les in de ziekenverpleging. In het Binnengasthuis te Amsterdam wordt de kookcursus gegeven door eene dame (gedipl. huishoudschool) en een deel van den cursus door de adjunct-

directrice (gedipl. W. K.). In het Ned. Israëlitisch ziekenhuis te Amsterdam geeft de Geneesheer-Directeur een theoretischen cursus en practisch onderwijs; een hoofdverpleegster geeft een cursus in handgrepen der verpleging en repeteert wat door den Geneesheer-Directeur onderwezen is, voordat hij met de repetitie aanvangt; eene andere geeft verbandles of herhaalt het geleerde op den cursus voor kraamvrouw-en krankzinnigenverpleging. De Vereeniging voor ziekenverpleging, Prinsengracht te Amsterdam, zegt dat de doctoren cursus geven in anatomie, physiologie, hygiëne, verplegingsleer, hulp bij operaties, ziekteverschijnselen enz.; de directrice en de hoofdverpleegster onderwijzen de ethiek, verpleging, verbandleer, baden, enz., zoowel practisch als theoretisch. In de R. C. Ziekenverpleging te Amsterdam belast de moeder van het O. L. V r. Gasthuis aldaar zich gedurende een cursus met het onderwijs in de doseering, kennis en gebruik van geneesmiddelen. In het Haarlemsche Diaconessenhuis repeteert eene leerares der H. B. S. met de jonge zusters de lessen der doctoren. In het St. Andreasgesticht te Utrecht wordt door de hoofdzusters les gegeven in de algemeene ziekenverpleging. In het Kinderziekenhuis te 's-Gravenhage geeft de directrice practisch onderricht in de geheele verpleging, terwijl theoretisch door de medici wordt onderwezen. In het Oude en Nieuwe Gasthuis te Delft hebben de gediplomeerden benevens haar ander werk de leiding der leerlingen in verbandleer, verzorging van pasingekomen patiënten (vervuilden). In het Gast- of Ziekenhuis te Dordrecht leert de hoofdverpleegster den practischen dienst en de operatiezuster den operatiedienst. In het St. Anthonius Ziekenhuis te Sneek geeft de hoofdverpleegster dagelijks wenken aan jongere zusters.

Op allerlei wijzen wordt er dus naar gestreefd, het practisch onderwijs dat nog aan de cursussen der doctoren ontbreekt, aan te vullen. In de meeste gevallen heeft men echter geen verplegenden, die zich uitsluitend met dit onderwijs belasten, doch wordt het ontbrekende in de practijk gegeven door de directrice of eene gediplomeerde verpleegster. In enkele inrichtingen gaat men zoo ver, dat men nagenoeg den geheelen cursus opdraagt aan docent-verplegenden

CONCLUSIE.

Er zijn niet meer dan 17 inrichtingen, die volgens opgave docent-verplegenden hebben, wier hoofdtaak bestaat in het onderrichten der leerling-verplegenden. Meestal geven zij les in de practische vakken of herhalen zij de cursussen der geneesheeren.

In de overige inrichtingen nemen vaak verplegenden deel aan de opleiding, maar zij hebben dit niet tot hoofdtaak.

VRAAG 9.

Hoe lang moeten de leerling-verplegenden in het ziekenhuis werkzaam zijn geweest voor hun de verantwoordelijke nachtwake wordt opgedragen? Worden zij bij de nachtwake gecontroleerd?

De verantwoordelijke nachtwake wordt bijna overal aan de leerling-verplegenden opgedragen.

In enkele inrichtingen moeten zij daartoe echter eerst een jaar of nog langer in dienst zijn geweest; te voren waken zij wel, maar met eene oudere zuster, zoodat zij niet de volle verantwoordelijkheid hebben. In andere inrichtingen hebben de leerling-verplegenden reeds na drie maanden de verantwoordelijke nachtwake, wanneer men althans de overtuiging heeft gekregen, dat deze hun toevertrouwd kan worden.

Er zijn ook inrichtingen (10), die reeds binnen de drie maanden de nachtwake geven, maar dan rekening houden met de geschiktheid van de verplegenden; zijn deze niet nauwgezet, dan krijgen zij nog geene nachtwake. Als er iets bijzonders is, moeten zij terstond de directrice waarschuwen.

Eindelijk zijn er ook enkele inrichtingen, waar de leerlingen, onmiddellijk nadat zij in dienst zijn getreden, waken, maar onder toezicht van eene oudere zuster, zoodat zij geen verantwoordelijkheid hebben. Ook geschiedt zulk een spoedig waken door degenen, die elders reeds eene zekere vooropleiding gehad hebben.

Verscheidene inrichtingen laten den tijd om te waken afhankelijk van de persoonlijke eigenschappen der verplegenden en wachten tot voldoende gebleken is, dat de nachtwake met vertrouwen aan de leerling kan

worden opgedragen; bij de eene kan dit reeds na acht weken, bij de andere later en bij een derde nooit. Wie waakt, wordt geacht berekend te zijn voor zijne taak en kan in oogenblikken van twijfel de noodige hulp inroepen.

Ook de aard der ziekte kan van invloed zijn op de vraag of iemand geschikt is om te waken. Indien men een ernstigen zieke, een pas geopereerde heeft, wordt de verantwoordelijke nachtwake alleen aan oudere verpleegsters toevertrouwd.

In de meeste inrichtingen wordt contrôle op de nachtwake uitgeoefend; meestal komen de directrice of de hoofdverpleegster of eene oudere verpleegster af en toe des nachts de ronde doen. Soms heeft men ook eene afzonderlijke hoofd- of eerste verpleegster voor den nachtdienst of wordt gebruik gemaakt van een contrôle-uurwerk.

In enkele inrichtingen bestaat geen bepaalde contrôle bij de nachtwake, maar heeft men de verplichting om bij bijzonderheden terstond de hoofdzuster, de adjunct-directrice of den geneesheer te waarschuwen.

CONCLUSIE.

De leerling-verplegenden hebben meestal vrij spoedig na hunne indiensttreding de verantwoordelijke nachtwake; een algemeene regel wordt echter niet gevolgd, omdat veel afhangt van den persoon. Gewoonlijk bestaat contrôle bij de nachtwake.

VRAAG 10.

Hoeveel uren theoretisch onderwijs ontvangen de leerling-verplegenden per week? Door wie wordt dit gegeven? In welke maanden van 't jaar? Op welk uur van den dag?

In het adres wordt de klacht uitgesproken, dat vaak niet meer dan één uur theoretisch onderwijs wordt gegeven in de week, dikwijls slechts gedurende de wintermaanden.

Het blijkt dat inderdaad verschillende (22) inrichtingen slechts één uur per week onderwijs geven, andere (36) geven anderhalf tot twee uren en sommige (22) van twee en een half tot drie uur per week.

Er zijn maar weinige inrichtingen die meer dan drie uren per week aan het onderwijs besteden.

Verschillende diaconessenhuizen b.v. geven meer uren onderwijs b.v. van 7 tot 10 uur, maar men moet daarbij in aanmerking nemen, dat de opleiding hier breder wordt opgevat dan in een gewoon ziekenhuis, zoodat men ook rekening houdt met allerlei arbeid, die aan het diaconessenwerk later verbonden is.

Over het geheel kan men dus beweren, dat in den regel niet meer dan 3 uur per week theoretisch onderwijs in de ziekenverpleging wordt gegeven.

In de meeste inrichtingen wordt dit onderwijs door de geneeskundigen zelve gegeven; er zijn slechts twee kleine inrichtingen, waar alles door verplegenden wordt gedoceerd.

Vaak worden de geneesheeren in dit werk, evenals bij het practisch onderwijs, door anderen ter zijde gestaan b.v. door eene directrice, eene hoofdverpleegster of gediplomeerde verpleegster. Waar het onderwijs breder wordt opgevat, wordt ook medewerking verleend door een predikant, een onderwijzer, apotheker of zangonderwijzeres.

In verreweg de meeste inrichtingen wordt het onderwijs het geheele jaar door gegeven, met uitzondering van de vacantiemaanden der docenten, waarvoor in het geheel hoogstens 3 maanden worden gerekend. Er zijn een tiental inrichtingen, die niet meer dan 8 maanden per jaar onderwijs geven en zeer enkele 6 of 7 maanden. Opmerking verdient, dat in een der grootste ziekenhuizen, dat eene uitstekende reputatie heeft vanwege zijn verplegend personeel, niet meer dan 1 à 2 uur theoretisch onderwijs per week wordt gegeven en niet langer dan van November tot in Mei. Er zijn niet meer dan 3 inrichtingen in ons land, die opgeven, dat zij alleen cursus geven in de wintermaanden.

Wat nu de uren van den dag betreft, waarop het theoretisch onderwijs wordt gegeven, daaromtrent kan het volgende worden medegedeeld. Er zijn slechts 24 inrichtingen, die opgeven, dat het onderricht bij dag wordt

gegeven tusschen 9 en 12 of 1 en 4 uur. In 25 andere wordt het gegeven des namiddags tusschen 4 en 8 uur en in 24 des avonds tusschen 8 uur en 9.30 of 10 uur. Vermeld moet worden, dat verschillende inrichtingen geen bepaalde uren opgeven of geen antwoord op de gestelde vraag geven. In één kleine inrichting wordt de cursus meestal des Zondagsmorgens gegeven.

CONCLUSIE.

In de meeste inrichtingen, waar leerling-verplegenden opgeleid worden, ontvangen zij 1 tot 3 uur theoretisch onderwijs per week.

Dit onderwijs wordt in de geneeskundige vakken bijna overal door de geneesheeren gegeven, die hierin soms terzijde worden gestaan door gediplomeerde verplegenden.

In de meeste inrichtingen wordt het onderwijs het geheele jaar door gegeven, behalve gedurende de vacaties der docenten, waarvoor gewoonlijk drie zomermaanden gerekend kunnen worden.

Het onderwijs wordt in een derde deel van de inrichtingen bij dag tusschen 9 en 12 of 1 en 4 gegeven; in de overige des avonds voor de helft tusschen 4 en 8 en voor de andere helft tusschen 8 en 10 uur.

VRAAG 11.

Welke vakken omvat het leerplan van dit theoretisch onderwijs: a. in het eerste jaar? b. in het tweede jaar? c. in het derde jaar? Hoe vat ge het onderwijs in die vakken op? Wordt ook geleerd wat meer bijzonder voor de wijkverpleging, particuliere verpleging, hoofdverpleging van belang is? Wordt iets geleerd over sociale verhoudingen, armenzorg, godsdienstige verhoudingen? Wordt er met de wenschen der verplegenden om in een bepaalde richting zich te bekwamen (b.v. voor directrice) rekening gehouden? (Opzending van een leerplan wordt zeer op prijs gesteld.)

Het is niet gemakkelijk een inzicht te krijgen aangaande het leerplan, dat bij dit theoretisch onderwijs wordt gevolgd. Sommige inrichtingen hebben, naar het schijnt, den cursus niet over verschillende groepen verdeeld, maar allen volgen hetzelfde onderwijs tot het geheele leerplan is afgewerkt. Door eene inrichting worden elk jaar twee halfjaarlijksche cursussen gegeven.

In tal van inrichtingen wordt voor de verschillende jaren een afzonderlijke cursus gegeven, die echter niet overal hetzelfde is. In het eerste jaar worden meestal de anatomie en de physiologie, ook wel de hygiëne onderwezen en later de algemeene ziekenverpleging, de verpleging van in- en uitwendige ziekten, van infectie- en zenuwziekten, de asepsis en de antisepsis, de leer van verband en instrumenten, de eerste hulp bij ongelukken, het koken en de ethiek. Het is zeer moeilijk na te gaan, in hoeverre er verschillen bestaan tusschen de ziekeninrichtingen onderling wat dit leerplan betreft; dit zou daartoe nog veel breeder moeten omschreven zijn. In het derde jaar wordt met het oog op het examen een groot deel van den tijd besteed tot herhaling van het geleerde.

In sommige inrichtingen worden volgens opgave gebruikt de bekende leerboeken van STUMPF, NOLST TRENITÉ en KOUWER; andere inrichtingen deelen eenvoudig mede, dat zij het leerplan volgen van den Ned. bond voor ziekenverpleging.

Waar nog onderricht wordt gegeven in de vakken van het lager onderwijs of in de godsdienstige vakken, daar wordt dit meestal ook over de verschillende jaren verdeeld.

Het leerplan wordt over het algemeen niet al te eng opgevat, zooals reeds blijkt uit de leerboeken, die bij het onderwijs worden gebruikt. Sommige inrichtingen wijzen er op, dat het onderwijs zoo eenvoudig mogelijk moet worden opgevat, dat men niet al te veel in détails mag treden en vooral rekening moet houden met de geringe algemeene ontwikkeling; één docent spreekt inzonderheid van “multum non multa”. Andere inrichtingen vatten het onderwijs zoo ruim mogelijk op en strekken het zoo ver uit als de tijd het toelaat en het geleerde begrepen wordt. De theorie wordt zoodanig uitgebreid, dat de verpleegster ook wanneer zij alleen staat, zooveel mogelijk voor den patiënt kan doen. Men tracht echter niet meer te geven, dan de leerlingen vermoedelijk kunnen

begrijpen, zoodat het geleerde inderdaad hun eigendom wordt en dat is vaak niet gemakkelijk.

Dat het onderwijs breed opgezet kan zijn, moge blijken uit het volgende leerplan van het Nederlandsch Israëlietisch Ziekenhuis te Amsterdam:

“Thermometers bespreken, Temperatuur opnemen, Temperatuurlijst invullen, Badtemperatuur met badthermometer bepalen, Pols en ademhaling opnemen, Baden klaarmaken, t. w. zembad, voetbad, handbad, zitbad, kinderbad enz., Patiënt baden, Zweetbad gereedmaken, Bed opmaken, Patiënt verbedden, Steeklaken verwisselen bij ernstigen patiënt, Kussens overtrekken, Haarknippen met tondeuse, Haarknippen met kam en schaar, Scheren met mes, Scheren met scheerpoeder, Haarkammen, reinigen en vlechten bij ernstige patiënten, Een pak watten scheuren, Een pakje gaas tot kleine stukjes knippen, Steriel pakje, steriele trommel openen, Stijfsgazen zwachtel gebruiken, Leukoplast scheuren, Kleefpleister verbandje, Lapisstift schoonmaken, Een vuil verband afnemen, Een mitella aanleggen, Lavement geven, verschillende lavementen bespreken, Glycerine spuitje geven, Een klein kind een lavement je geven, Een klein kind een luier aandoen, Ijszak, windkussen, waterbed vullen, Kruiken vullen, metalen en steenen, Een ballonspuit vullen, Hielringetjes vervaardigen, Windkussens, ijsblazen. enz. reinigen, Tracheaalcanules reinigen, Flesschen en spenen reinigen, kurk van den bodem eener flesch halen, Zeilen schoonmaken, Verbandmateriaal reinigen, Sputumglazen, urinals schoonmaken, Instrumenten reinigen, uitkoken, Caoutchouc vingers reinigen, Urine meten, soortelijk gewicht bepalen, Alles klaarzetten voor urine onderzoek, Urine onderzoeken, Vloeren en planken boenen, zeepen, Dweilen en doeken wringen, Masseeren, Priessnitz om hals en romp, Inwikkeling van het geheele lichaam, Maatregelen bij brandbehandeling, Demonstreeren van minimax, extincteur, Oor- en neus uitspuiten, Mond van een ernstigen patiënt reinigen, Liggende laten drinken, Oog en oor indruppelen, Boter maken met miniatuurkarn, Ongezouten boter maken, Patiënten wegen, Het ingeven van medicijnen in verschillenden vorm, het toonen en bespreken van de kleur der étiketten, capsules, ouwels, pillen, soorten van poederpapier enz, Zalfpotten en olieflaskjes na het gebruik wegzetten, Mosterd-pappen en pleisters, Pap koken, lijnmeel, Warmen au bain Marie, Handen wasschen, nagels knippen, Huid desinfecteeren, Huidplooien verzorgen, Hemd en borstrok aan- en uittrekken bij ernstigen patiënt, Eenzijdig verlamden aan- en uitkleeden, Met toevallijder de trap op- en afgaan, Ernstigen patiënt van den grond oplichten, Patiënt uit een rijtuig tillen, Patiënt transporteeren met overdekte brancard, Kamferspiritus inwrijving, Inductietoestel in toepassing brengen, Ontlasting zeef ten, galsteen, Kop van een lintworm zoeken, Creoline kap leggen, Toestel van Vulpius toepassen, Croupketel, inhalatietoestel toepassen, Schlauch omwinden, Maag uithevelen waarbij een ijszak vóór het lichaam gehouden als maag fungeert, Alles klaarzetten voor incisie, Alles klaarzetten voor injectie, Subcut. injectie geven, waarbij gutta-perchapapier als huid dienst doet, Een zuigeling de flesch geven.”

Met de wijkverpleging, particuliere verpleging of hoofdverpleging wordt door de meeste inrichtingen in het leerplan geen rekening gehouden. Soms komt dit wel ter sprake of wordt ook op de eischen van de particuliere verpleging gelet, maar het wordt toch altijd als een bijzaak beschouwd. Er wordt op gewezen, dat zich een bijzondere cursus voor de opleiding tot hoofdverpleegster moeilijk laat denken; dat men gewoonlijk bij de keuze hiervoor letten moet op allerlei factoren, die zich moeilijk voor eene opleiding leenen; dat vooral beschaving, ontwikkeling, karakter en tact hierbij van invloed moeten zijn.

In de diaconessenhuizen worden wijkverpleging en wijkarbeid over het geheel als de belangrijkste tak van den arbeid beschouwd en hiermede wordt bij het onderwijs rekening gehouden. Soms wordt b.v. de diacones na de opleiding in het ziekenhuis eenige maanden uitgezonden om in eene wijk dienst te doen, terwijl in een ander diaconessenhuis de geheele opleiding wordt aangelegd op de wijkverpleging.

Ook in andere inrichtingen let men bij de opleiding wel op de wijk- en de particuliere verpleging, maar voor de hoofdverpleging doet men dit niet.

Omtrent sociale verhoudingen, armenzorg, godsdienstige verhoudingen wordt door de meeste inrichtingen niets bijzonders geleerd. Meestal wordt dit niet noodig geacht, soms vreest men, dat zulk onderwijs niet in het belang der verplegenden zou zijn. In enkele inrichtingen met godsdienstig karakter wordt door een predikant in deze richting eenig onderwijs gegeven.

Bijna nergens wordt rekening gehouden met wenschen van verplegenden om zich in eene bepaalde richting,

b.v. voor directrice, te bekwamen. Wel wordt zooveel mogelijk gelet op de individueele eigenschappen, zoodat eene verplegende geschikt is voor de operatiekamer, eene andere voor de polikliniek, een derde voor zuigelingen, enz. Het komt ook voor, dat enkele zusters geschiktheid hebben om hoofdverpleegster of directrice te worden en deze stelt men dan in de gelegenheid het bestuur van een ziekenhuis te leeren. In diaconessenhuizen vooral vindt men opleiding tot bepaalde werkzaamheden, b.v. wijkverpleging) socialen arbeid, oeconomie, administratie, enz.

CONCLUSIE.

Het is niet gebleken, dat het leerplan overal op dezelfde wijze over de verschillende jaren is verdeeld; algemeen schijnt echter het derde jaar bestemd te worden voor herhaling met het oog op het examen. Door velen worden bij het onderwijs dezelfde leerboeken gebruikt.

Het onderwijs wordt door sommigen uitvoeriger gegeven dan door anderen; dit hangt van persoonlijke inzichten af. Wat meer bijzonder voor de wijkverpleging, particuliere verpleging, hoofdverpleging van belang is, wordt bijna nergens geleerd; evenmin sociale en godsdienstige verhoudingen of armenzorg.

Met de wenschen van verplegenden om zich in eene bepaalde richting (b.v. voor directrice) te bekwamen, wordt nagenoeg geen rekening gehouden.

VRAAG 12.

Worden de cursussen ook gevolgd door de verplegenden, werkzaam bij besmettelijke ziekten? Zoo neen, hoe worden deze verplegenden dan in staat gesteld het verzuimde in te halen?

Ten opzichte van verplegenden, die werkzaam zijn bij besmettelijke zieken, wordt in alle inrichtingen niet gelijk gehandeld wat het bijwonen van de cursussen betreft. In sommige inrichtingen behoeft dit geen belemmering te zijn, zij bezoeken dan den cursus na duchtige desinfectie; in andere laat men besmettelijke zieken alleen door meer ervaren zusters verplegen; in tal van inrichtingen worden geen besmettelijke zieken opgenomen.

Er zijn verschillende inrichtingen, waar de verplegenden gedurende dien tijd geen cursussen volgen. Soms blijven de zusters slechts enkele, hoogstens 6 weken bij besmettelijke zieken en moeten zij later het verzuimde inhalen. Meestal worden deze patiënten echter in geen groot aantal opgenomen, zoodat het in de practijk geen moeilijkheden oplevert, vooral als de verpleegsters slechts weinig cursussen meer behoeven te bezoeken.. Waar de verplegenden de cursussen gedurende langeren tijd hebben verzuimd, stelt men hen op verschillende wijzen in de gelegenheid het verzuimde in te halen. Sommigen nemen de aantekeningen van deoudere zusters over; meestal worden de lessen later herhaald en komen zij daardoor dus weer op de hoogte. Hier en daar wordt ook afzonderlijk onderricht gegeven in den vorm van extra-lessen en op deze wijze vergoed, wat men te kort is gekomen.

Van belang is de opmerking, dat bij de verpleging van besmettelijke zieken de verplegenden practisch vaak zóóveel leeren, dat zij met genoegen de verzuimde cursussen in den vrijen tijd bijwerken.

CONCLUSIE.

In sommige inrichtingen worden de cursussen niet, in andere wel gevolgd door de verplegenden, werkzaam bij besmettelijke zieken. Worden de cursussen verzuimd, dan bestaat op verschillende wijzen gelegenheid het verzuimde in te halen.

VRAAG 13 en 14.

Uit welke afdeelingen bestaat Uw ziekenhuis? Hoe groot was in het jaar 1907: a. het maximum, het minimum en het gemiddelde aantal patiënten? (Zooveel mogelijk voor elke afdeeling afzonderlijk op te geven.) b. het gemiddelde aantal (zooveel mogelijk voor elke afdeeling afzonderlijk op te geven): 1. gediplomeerde verplegers? 2. gediplomeerde verpleegsters? 3. niet-gediplomeerde verplegers? 4. niet-gediplomeerde verpleegsters?

Hoevele leerling-verplegers werden door U in het jaar 1907 aangenomen? Idem leerling-verpleegsters? Hoevele leerling-verplegers vertrokken in 1907? Idem leerling-verpleegsters?

Voor zooverre kon worden nagegaan was de grootte der inrichtingen als volgt:

boven de 400 patiënten	5 inrichtingen.
van 200-400 patiënten	4 inrichtingen.
100-200 patiënten	12 inrichtingen.
50-100 patiënten	21 inrichtingen.
0-50 patiënten	59 inrichtingen.

Van een zestal inrichtingen was het niet mogelijk de grootte te beoordeelen.

Bij de bespreking van het verplegend personeel zullen wij eerst nagaan de verplegers.

Uit het onderzoek blijkt, dat in alle ziekenhuizen slechts 39 *gediplomeerde verplegers* werkzaam waren en deze tot niet meer dan 11 ziekenhuizen beperkt zijn. Te Amsterdam waren in het Wilhelminagasthuis 5, in het Binnengasthuis 7, in het Ned. Israëlitisch-ziekenhuis 7 gediplomeerde verplegers werkzaam, in Heemstede 6 en in Roermond 6.

Bovendien waren in verschillende inrichtingen nog 167 *niet-gediplomeerde verplegers* werkzaam; de meeste inrichtingen hebben geen mannelijk verplegend personeel. In het Academisch ziekenhuis te Groningen waren op de psychiatrische afdeeling 6 verplegers, te Amsterdam in het Wilhelmina-gasthuis 22 en in het Binnengasthuis 30, in het Ned. Israëlitisch ziekenhuis 9 en te Heemstede 44, te Roermond 30. De overige waren over 12 verschillende inrichtingen verdeeld. De mutatie onder verplegers was tamelijk groot, niet minder dan 55 zijn vertrokken, terwijl 75 werden aangenomen, zoodat een vermeerdering van 20 tot stand kwam. Op een totaal van 206 verplegers was de mutatie dus 26.7 %.

Verder waren werkzaam in de bedoelde inrichtingen 721 *gediplomeerde verpleegsters*, verdeeld over 82 inrichtingen, zoodat 25 inrichtingen geen enkele gediplomeerde verpleegster hebben. Indien men de verdeling van deze verpleegsters nagaat, dan blijkt, dat in het Wilhelminagasthuis te Amsterdam 86 gediplomeerde verpleegsters waren, in het gemeente-ziekenhuis te Rotterdam $\pm$ 50. Voorts zijn in 5 inrichtingen van 25 tot 50 gediplomeerde verpleegsters werkzaam, in 17 van 10 tot 25 en de overige 58 minder dan 10.

In verschillende inrichtingen waren voorts aanwezig 1827 *niet-gediplomeerde verpleegsters*, waarvan te Amsterdam in het Wilhelminagasthuis 163, in het Binnengasthuis 123, te Rotterdam in het gemeenteziekenhuis $\pm$ 120. Verder waren in 2 inrichtingen van 75 tot 100, in 4 inrichtingen van 50 tot 75, in 11 van 25 tot 50, in 29 van 10 tot 25 niet-gediplomeerde verpleegsters werkzaam, in de overige 58 minder dan 10.

De mutatie onder de verpleegsters was veel minder dan onder de verplegers. In het geheel werden aangenomen 648 en zijn vertrokken 326 verpleegsters, zoodat het totaal aantal is toegenomen met 322. Indien men de verhouding verdunt op het totaal 2548 dan blijkt dit 12.8 % te zijn of m. a. w. 1 op de 8 is gemiddeld vertrokken.

Ter beoordeeling van de grootte der inrichtingen en het verloop van het leerlingen-personeel wordt hieronder eene opgave gedaan van het gemiddeld aantal patiënten in 1907 en het gemiddeld aantal verplegenden (gediplomeerd en niet gediplomeerd, mannen en vrouwen), zoomede het aantal leerlingen, dat aangenomen en vertrokken is.

ZIEKENINRICHTINGEN.	Gemiddeld aantal patiënten in 1907	Aantal verplegenden in 1907.				Aantal leerlingen in 1907.			
		Gedi- plomeerd.		Niet gedi- plomeerd.		Aange- nomen.		Vertrokken	
		M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
Friesland.									
Leeuwarden. Stadsziekenhuis	30				6		2		2
Leeuwarden. Diaconessenhuis	50		4		16		6		2
Leeuwarden. St. Bonifaciushospitaal	650 ¹⁾		11 ²⁾		10 ²⁾				
Sneek. St. Antonius Ziekenhuis	20 à 40		10		5				
Overijssel.									
Zwolle. Sophia Ziekenhuis	40		3		11		3		1
Zwolle. R. K. Ziekenverpleging	575 ¹⁾		9		14				
Enschede. R. K. Ziekenverpleging	324 ¹⁾				11				
Enschede. "Ziekenzorg"	37		1		12		4		2
Kampen. Stadsziekenhuis	42		5		8		2		1
Deventer. St. Joseph Gesticht			7		9				
Stad-Almelo. "Het Ziekenhuis"	18		4		4		3		
Groningen.									
Groningen. Alg. Prov-, Stads- en Acad. Ziekenhuis	278		19	8	73	7	30	7	30
Groningen. Diaconessenhuis	429 ¹⁾		4		14		5		1
Groningen. R. K. Ziekenverpleging	36		9		16				
Groningen. Kinderziekenhuis W.A. Scholten	± 26		1 à 2		7 à 9		3		3
Groningen. Inrichting tot behandeling en verpleging van minvermogende ooglijders	25				3				
Drenthe.									
Coevorden. Aleida Kramer Stichting	271 ¹⁾		2		4		1		
Noordholland.									
Amsterdam. Wilhelminagasthuis	778	5	86	22	163	17	94	12	52
Amsterdam. Binnengasthuis	653	7	37	30	123	15	63	12	37
Amsterdam. O.L. Vrouwe Gasthuis	403		44		21		15		
Amsterdam. Burgerziekenhuis	100		15		36		16		5
Amsterdam. Ned. Isr. Ziekenhuis	± 121	7	11	9	8	7	11	4	4
Amsterdam. Luth. Diaconesseninrichting	75	1	7	1	16		11		1
Amsterdam. Ned. Herv. Diaconesseninrichting	266 ¹⁾	1 verpleger en 19 verpleegsters					5		
Amsterdam. Vereeniging voor Ziekenverpleging	660 ¹⁾		14		26		6		2
Amsterdam. R.K. Ziekenverpleging	45		8		20				
Amsterdam. Gereform. Vereeniging voor ziekenverpleging	± 100		12		26		4		2

¹⁾ Totaal in 1907.

²⁾ Op 15 October 1908.

ZIEKENINRICHTINGEN.	Gemiddeld aantal patiënten in 1907	Aantal verplegenden in 1907.				Aantal leerlingen in 1907.			
		Gedi- plomeerd.		Niet gedi- plomeerd.		Aange- nomen.		Vertrokken	
		M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
Amsterdam. Emma-Kinderziekenhuis									
Amsterdam. Kinderkliniek	10	1			3		3		3
Amsterdam. Gynaecologische Kliniek									
Amsterdam. Kliniek	8 à 9		1	1	3		2		2
Amsterdam. Inricht. voor ooglijders	19		1		3		1		1
Alkmaar. St. Elizabeths-Gesticht	23		2		12				
Haarlem. Groote Gasthuis	125-138		10		24		8		4
Haarlem. Diaconessenhuis	± 90				± 40		13		8
Haarlem. Maria Stichting	110		18		30		12		
Haarlem. "Bethesda-Sarepta"	± 200				38		7		2
Hilversum. R. K. Ziekenverpleging	55		4		24	weinig wisseling van zusters			
Hilversum. Diaconessenhuis	20 à 30				12				
Heemstede. "Meer en Bosch"	± 200	6		44		14		11	
Enkhuizen. Snoeck van Loosen- Ziekeninrichting	26		1 à 2		10 à 12		3		2
Hoorn. Ziekenverpleging	6		1		4		1		
Helder. Gemeente-Ziekenhuis	30		3		6 à 7				
Utrecht.									
Utrecht. Algemeen Ziekenhuis	272		25		77		36		16
Utrecht. Heelkund. en Vrouwenkliniek der Rijks-Universiteit		2	8		62				
Utrecht. Diaconessen-Inrichting	590 ¹⁾		14	2	50		9		1
Utrecht. St. Andreasgesticht	860 ¹⁾		19		16		3		1
Utrecht. Wilhelmina Kinderziekenhuis	60		4		9		6		6
Amersfoort. St. Elisabeth's Gast- of Ziekenhuis	252 ²⁾		4		10				
Zeist. Christel. Sanatorium voor Zenuwlijders	50 à 60		2	2	15		13		12
Zuidholland.									
's-Gravenhage. R. K. Ziekenhuis van den H. Johannes de Deo	1330 ¹⁾		10		30 à 35		4		3
's-Gravenhage. Diaconessen-Inrichting	120		27	3	53		15		18
's-Gravenhage. Kinderziekenhuis	40		3		8				
's-Gravenhage. Gemeenteziekenhuis	350	2	± 30	6	75	3	33	2	20
's-Gravenhage. Sophia-Stichting	70		3		8		4		3
's-Gravenhage. Inrichting voor Ooglijders	± 190				2		1		1
's-Gravenhage. "Mascotte"	10								
's -Gravenhage. Zuigelingenkliniek	20		3		4				

¹⁾ Totaal in 1907.

²⁾ Van 10 April 1907 – 1 April 1908.

* Maximum

ZIEKENINRICHTINGEN.	Gemiddeld aantal patiënten in 1907	Aantal verplegenden in 1907.				Aantal leerlingen in 1907.			
		Gedi- plomeerd.		Niet gedi- plomeerd.		Aange- nomen.		Vertrokken	
		M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
's-Gravenhage. Sanatorium voor Zenuwzieken	12		1		4 à 6		3		3
Rotterdam. Gemeenteziekenhuis	± 700		± 50		±120		± 50		± 20
Rotterdam. "Eudokia"	122		21		26		7		2
Rotterdam. "Bethesda"	50	1 hoofdzuster, 10 zusters en 10 proefzusters					10		8
Rotterdam. Israël. Ziekenhuis	40 ¹⁾		3		5		2		
Rotterdam. Nederl. Herv. Diaconessenhuis	60		13		15		3		1
Rotterdam. Sanatoriumders	25		4		10		2		2
Rotterdam. Sophia Kinderziekenhuis	60		4		14		5		2
Rotterdam. Inrichting voor Ooglijders	21 ³⁾						2		2
Rotterdam. Oogziekenhuis	23		1		3		2		2
Delft. Oude en Nieuwe Gasthuis	45		2		7		3		
Dordrecht. Gast- of Ziekenhuis	50		3		10 à 13				
Dordrecht. Ziekenverpleging	89 ¹⁾						2		
Dordrecht. Kinderziekenhuis	33*		2		6		4		4
Gouda. St. Catharina Gasthuis	27		1	1	3				
Leiden. Ziekenhuis der Rijksuniversiteit	198		20		49		22		9
Leiden. Hôpital Wallon	293 ¹⁾		13		8		1		
Leiden. St. Elizabethgesticht	35		6		20		10		2
Schiedam. Stadsziekenhuis	219 ¹⁾		2		6		2		1
Vlaardingen. Ziekenhuis	100 ¹⁾		3		1				
Oegstgeest. Sanatorium Rhijngeest	65*	2)	2 ²⁾	2)	2)	1	6	1	7
Katwijk aan Zee. Zeehospitium			2		13				
Zeeland.									
Middelburg. Het Gasthuis	65*		2 à 3		13 à 14		8		8
Vlissingen. Gasthuis	28*		1	2	3		1		1
Noordgouwe. Het ziekenhuis voor Schouwen en Duiveland	11*		2		1		1		1
Aardenburg. "Het St. Janshuis"	9 à 10		1		2				
Noordbrabant.									
's- Hertogenbosch. Groot ziekengasthuis	75		3		8		5		1
Breda. Diaconessenhuis	173 ¹⁾				11		2		3
Breda. St. Elizabeth Gasthuis	120		4	2	25				
Tilburg. St. Elizabeth Gasthuis	536 ¹⁾				25 à 28		5		2

* Maximum.

³⁾ Per dag.

¹⁾ Totaal in 1907.

²⁾ Op 1 Aug. 1908.

ZIEKENINRICHTINGEN.	Gemiddeld aantal patiënten in 1907	Aantal verplegenden in 1907.				Aantal leerlingen in 1907.			
		Gedi- plomeerd.		Niet gedi- plomeerd.		Aange- nomen.		Vertrokken	
		M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.
Gelderland.									
Arnhem. Gemeente Ziekenhuis	40	1	3		6	2	2		
Arnhem. Ned. Herv. Diaconessenhuis	1817 ¹⁾		2						
Arnhem. Kinderziekenhuis	27		2		6 à 7		3		2
Apeldoorn Ziekenhuis	+ 20		3		2		3		2
Apeldoorn. Boschrust	12		1 à 2	1 à 2	5				
Nijmegen. Wilhelmina Ziekenhuis	42		3		9		2		2
Nijmegen. Canisius Ziekenhuis	800 ¹⁾		14		14		2		
Putten. Sanatorium voor longlijders	80 ¹⁾		2		8		3		3
Culemborg. St. Barbaragesticht							4		
Culemborg. Algemeen Ziekenhuis	4 à 5		1		2		2		1
Driel. R. K. Liefdegesticht ²⁾									
Didam. R. K. Gasthuis van het St. Albertus gesticht							5		
Groenlo. St. Vincentius Gasthuis	40*				9				
Eibergen. St. Antonius gesticht	7*				5				
Harderwijk. Piusgesticht	44 ¹⁾		1		3		2		1
Velp. Algemeen Ziekenhuis	22 ¹⁾		3		1				
Gorssel. "Den Oldenhof"	8		1		4		4		4
Limburg.									
Heerlen. St. Jozefs Ziekenhuis	35*			1	8				
Roermond. Kliniek der Paters Camillianen	119 ¹⁾	6		30		10		7	

CONCLUSIE.

Het is niet mogelijk een algemeen overzicht te geven omtrent het aantal afdelingen in de verschillende ziekenhuizen, evenmin omtrent het gemiddelde aantal in het jaar 1907. Er zijn 21 inrichtingen met meer dan 100 patiënten, 21 met 50 tot 100 patiënten en 59 met minder dan 50 patiënten.

Er is opgegeven, dat gemiddeld 39 verplegers en 721 verpleegsters met een diploma aanwezig waren en 187 verplegers en 1827 verpleegsters zonder diploma.

Er zijn in 1907 vertrokken 55 verplegers en 326 verpleegsters, aangenomen werden 53 verplegers en 648 verpleegsters. De mutatie bij de verplegers is veel sterker dan bij de verpleegsters.

VRAAG 15.

Worden de eerste 3 jaren door de verplegenden alleen in 't ziekenhuis doorgebracht of worden zij in dien tijd ook in particuliere of wijkverpleging uitgezonden?

In bijna alle inrichtingen brengen de verplegenden de eerste drie jaren van hunne opleiding alleen in het ziekenhuis door en worden zij gedurende dien tijd dus niet in particuliere of wijkverpleging gezonden. Soms helpen zij wel eens bij het transport van een zieke of worden zij voor zeer korten tijd uitgezonden, maar dit is altijd een groote uitzondering. Af en toe gaat ook wel eens eene leerling-verplegende buiten de inrichting een patiënt wasschen of verbedden, maar nooit bij ernstige gevallen.

¹⁾ Totaal in 1907.

²⁾ Ziekenhuis in wording.

* Maximum.

Er zijn enkele inrichtingen, die ook gedurende de eerste drie jaren de leerling-verplegenden in particuliere of wijkverpleging uitzenden, wanneer zij daarvoor geschiktheid blijken te hebben. Ook komt het voor, dat de leerlingen elders reeds een zekeren proeftijd hebben doorgemaakt en dan terstond na hunne intrede in het ziekenhuis deelnemen aan de particuliere verpleging.

CONCLUSIE.

De eerste drie jaren worden de verplegenden slechts zeer zelden in particuliere of wijkverpleging uitgezonden.

VRAAG 16.

Worden de leerlingen geregeld verplaatst naar de verschillende afdelingen? Zoo ja, welk systeem volgt U daarbij? Komen zij in de: inteme-afdeeling? kinderafdeling? afdeling voor besmettelijke zieken? chirurgische afdeling? operatiekamer? krankzinnigen-afdeeling? venerische afdeling?

De vraag of de leerlingen geregeld verplaatst worden naar de verschillende afdelingen wordt door 28 kleinere inrichtingen niet beantwoord, vermoedelijk omdat daar de verschillende afdelingen niet bestaan.

In alle overige inrichtingen geschiedt eene geregelde overplaatsing, doch meestal wordt daarbij geen vast systeem gevolgd. Enkele inrichtingen vermelden echter, dat de verplaatsing zoo regelmatig mogelijk geschiedt. In het Academisch Ziekenhuis te Groningen b.v. zijn de leerlingen ± 10 maanden in de interne afdeling, ± 3 maanden in de kinderafdeling, 3 maanden in de afdeling voor besmettelijke zieken, ± 10 maanden in de chirurgische afdeling, ten minste 14 dagen in de operatie-kamer en 3 maanden in de krankzinnigen-afdeeling; totaal ± 30 maanden.

In eene andere inrichting (Ned. Israëlietisch-Ziekenhuis te Amsterdam) worden alle leerling-verplegenden om de 3 of 6 maanden verplaatst, zoodat zij in 3 jaren alle afdelingen doorloopen hebben, waarvan nauwkeurig aantekening wordt gehouden.

In het Gemeente-ziekenhuis te Rotterdam geschiedt geregelde verplaatsing; voor zoover de belangen van de zieken en van den geregelten dienst dat toelaten, worden de leerling-verplegenden met zieken van verschillenden aard in aanraking gebracht. In de allereerste plaats geldt het hier het belang der zieken. “Een ziekenhuis is voor zieken en niet allereerst een soort vakschool”, aldus wordt opgemerkt.

CONCLUSIE.

Algemeen bestaat het streven de verpleegsters alle afdelingen te doen doorloopen voor zij het examen afleggen, waarbij echter dient opgemerkt, dat verschillende inrichtingen geen krankzinnigen- en geen venerische afdeling hebben, ook niet altijd voor besmettelijke zieken ingericht zijn.

VRAAG 17.

Indien in Uw ziekenhuis geen volledige opleiding te vinden is, worden uwe leerlingen dan naar andere ziekenhuizen gezonden om op de bij U ontbrekende afdelingen werkzaam te zijn? (B.v. als in Uw ziekenhuis geen besmettelijke zieken zijn, hoe wordt dan hierin voorzien?)

Op deze vraag wordt door verschillende inrichtingen geen antwoord gegeven. Andere geven te kennen, dat de opleiding als volledig kan worden beschouwd.

Enkele inrichtingen deelen mede, dat het ontbrekende in het buitenland kan worden aangevuld. Dit gebeurt b.v. in het St. Bonifacius Hospitaal te Leeuwarden, waar de verplegenden voor besmettelijke ziekten en particuliere verpleging opleiding ontvangen te Munster.

Ook in het diaconessenhuis te 's-Hage worden vele zusters in staat gesteld in buitenlandsche huizen het werk

te leeren kennen, terwijl te Roermond de paters Camillianen naar Weenen en naar Keulen gezonden worden voor hunne opleiding.

Er zijn enkele inrichtingen, die de verplegenden in staat stellen de besmettelijke zieken elders te leeren verplegen; dit geschiedt b.v. in het Luthersche diaconessenhuis te Amsterdam en ook in de Chirurgische en Obstetrische Kliniek te Utrecht; de overige maken hiervan echter geen melding.

Enkele inrichtingen, vooral kinderziekenhuizen, maken de opmerking, dat de verpleegsters in den regel niet langer dan 2 à 3 jaren blijven en dan naar een groot ziekenhuis vertrekken om daar hare opleiding te voltooien. Dit is ook het geval met kleine ziekenhuizen en met inrichtingen voor ooglijders.

Eene vereeniging voor ziekenverpleging acht het zeer gewenscht, dat af en toe eene wisseling plaats grijpt, omdat dan de verplegenden, die uitsluitend klasse-patiënten verpleegd hebben, ook leeren omgaan met zaal-patiënten en omgekeerd.

De inrichtingen Bethesda-Sarepta te Haarlem en Meer en Bosch te Heemstede zenden verplegenden naar andere groote ziekenhuizen, ten einde hen in de gelegenheid te stellen hunne opleiding in de ziekenverpleging te voltooien. Als zoodanig worden genoemd voor de verpleegsters het Groote gasthuis te Haarlem en het Haagsche diaconessenhuis, voor de verplegers het Wilhelmina-Gasthuis en de Luthersche diaconesseninrichting te Amsterdam.

In Utrecht heeft men eene geregelde wisseling tusschen het personeel van de Chirurgische en Obstetrische Kliniek en dat van het Stedelijk Ziekenhuis, zoodat in het eene ziekenhuis voor de opleiding wordt aangevuld, wat in het andere ontbreekt. Ook in enkele andere inrichtingen komt het voor, dat de verpleegster naar eene vrouwenkliniek vertrekt om opgeleid te worden tot kraamvrouwverpleegster of naar eene vroedvrouwschool om tot vroedvrouw te worden gevormd.

CONCLUSIE.

Slechts in enkele inrichtingen bestaat de regel, dat de leerlingen naar andere ziekenhuizen gezonden worden om op ontbrekende afdelingen werkzaam te zijn; vele inrichtingen zijn van meening, dat hare opleiding als volledig moet beschouwd worden.

VRAAG 18.

Neemt ge in Uw ziekenhuis examen af en geeft ge een eigen diploma?

De vraag: neemt ge in uw ziekenhuis examen af en geeft ge een eigen diploma, wordt door de meeste inrichtingen bevestigend beantwoord, althans wat het examen betreft. De wijze, waarop deze zaak geregeld is, loopt echter nogal uiteen, zooals uit de volgende mededeelingen blijkt.

Niet minder dan 46 verschillende ziekeninrichtingen, waaronder één Militair Hospitaal, zijn aangesloten bij den *Nederlandschen Bond voor Ziekenverpleging*. Deze Bond heeft bepalingen vastgesteld omtrent opleiding en examen van verplegenden en eene commissie ingesteld, die zich in het bijzonder met deze zaak belast, bestaande uit 10 leden, waarvan Dr. J. KUIPER voorzitter is, Dr. P. H. van EDEN, onder-voorzitter, Dr. M. RUTGERS, secretaris. De volgende 14 examen-commissiën hebben zich bij den Bond aangesloten:

- 1°. de examen-commissie voor Friesland, Groningen en Drenthe.
- 2°. de examen-commissie voor Gelderland en Overijssel.
- 3°. Vereeniging Ziekenverpleging Utrecht.
- 4°. de examen-commissie voor Alkmaar, Enkhuizen en den Helder.
- 5°. de examen-commissie voor het Groote Gasthuis te Haarlem.
- 6°. de examen-commissie voor het Kinderziekenhuis te Amsterdam.
- 7°. het Burgerziekenhuis te Amsterdam.

- 8°. de Vereeniging Boerhaave te Leiden.
- 9°. het Comité ter opleiding tot ziekenverpleging te 's-Gravenhage.
- 10°. het Ziekenhuis Coolsingel te Rotterdam.
- 11°. het Sophia Kinderziekenhuis te Rotterdam.
- 12°. het Rotterdamsch Sanatorium.
- 13°. het Gasthuis te Dordrecht.
- 14°. het bestuur der afdeeling Ziekenverpleging van de Amsterdamsche afdeeling van de Noord-Hollandsche Vereeniging "Het Witte Kruis".

Wanneer aan de eischen van het examen is voldaan, wordt aan den geëxamineerde uitgereikt het diploma voor algemeene ziekenverpleging, geteekend door de examen-commissie en door den gedelegeerde namens den Bond en door den geëxamineerde, die daarbij tevens geheimhouding belooft. Het diploma vermeldt tevens, waar de gediplomeerde de opleiding heeft ontvangen.

Bovendien kan nog een diploma worden uitgereikt voor kraamverpleging, voor de verpleging van ooglijders en voor de verpleging van krankzinnigen en zenuwlijders.

Behalve het diploma wordt ook een insigne uitgereikt, dat het eigendom van den Bond is en blijft. Deze insignes worden alleen in bruikleen gegeven en zijn niet te koop. Zij zijn doorlopend genummerd en hebben den vorm van een broche voor de zusters en van eene speld voor de broeders. Elke bij den Bond aangesloten examen-commissie mag alleen aan door haarzelf gediplomeerden het insigne in bruikleen geven en wel aan hen, die voor algemeene ziekenverpleging gediplomeerd zijn. Het nummer van het insigne wordt op het diploma vermeld. Na het overlijden van den gediplomeerde moet het insigne bij het Hoofdbestuur worden ingeleverd en worden de gelden, die bij het in bruikleen ontvangen gedeponneerd zijn, teruggegeven.

Behalve verschillende kleinere inrichtingen zijn bij den Bond aangesloten:

in *Amsterdam* het Burgerziekenhuis, het Emma-Kinderziekenhuis, het Binnen-Gasthuis, het Wilhelmina-Gasthuis, het Ned. Israëlietisch Ziekenhuis en Krankzinnigengesticht, het O. L. Vrouwe-Gasthuis, de R. C. Ziekenverpleging Heerengracht en de Ziekenverpleging Prinsengracht;

in *den Haag* het Stads Ziekenhuis, het R. K. Ziekenhuis, St. Joh. de Deo, het Kinderziekenhuis;

in *Groningen* het Provinciaal-Stedelijk-Academisch Ziekenhuis, de R. K. Ziekenverpleging;

in *Leiden* het Academisch Ziekenhuis, Hôpital Wallon, het St. Elisabethsgesticht;

in *Rotterdam* het Gemeente-Ziekenhuis, het Sophia Kinderziekenhuis, het Israëlietisch Ziekenhuis, het Sanatorium;

in *Utrecht* het Stedelijk-Academisch Ziekenhuis, de Heelkundige en Vrouwenkliniek der Rijks-Universiteit, het Diaconessenhuis, het Militair Hospitaal, het Kinderziekenhuis, het St. Andreas-gesticht.

Voorts zijn nog aangesloten enkele speciale klinieken, enkele inrichtingen voor opleiding tot kraamverpleging en tot krankzinnigenverpleegster. Ook zijn twee diaconessenhuizen aangesloten bij den Bond, n.l. het diaconessenhuis te Leeuwarden en dat te Utrecht.

De Nederlandsche Bond voor Ziekenverpleging is gevestigd te Amsterdam en zijne statuten werden goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 10 April 1893, no. 8, gewijzigd bij Koninklijk besluit van 7 September 1901, no. 52 en van 14 Augustus 1907, no. 83.

In de tweede plaats moeten de *diaconessenhuizen* genoemd worden, die ten getale van acht vrij wel een eigen standpunt innemen.

Door de diaconessenhuizen te Groningen, te Amsterdam (Ned. Herv.) en te 's-Gravenhage wordt wel een examen afgenomen, maar geen diploma uitgereikt, de zusters worden als zij aan het examen hebben voldaan tot diacones ingezegend.

De Luthersche diaconesseninrichting te Amsterdam neemt examen af en reikt ook een diploma uit.

In het diaconessenhuis te Haarlem wordt alleen schriftelijk examen afgenomen; degenen, van wie zeker genoeg bekend is, dat zij van de opleiding nog te weinig geprofiteerd hebben en daarom den cursus nogmaals

moeten volgen, worden echter niet tot het examen toegelaten.

Het diaconessenhuis te Hilversum geeft geene volledige opleiding; aan het einde van den cursus wordt een klein examen afgenomen door den geneeskundige.

In het diaconessenhuis te Arnhem wordt geen examen afgenomen en geen diploma gegeven; de inzegening tot diacones sluit de opleiding af, die door het Moederhuis wordt gewaarborgd.

De Christelijke Vereeniging voor de verpleging van lijders aan vallende ziekte stelt zich met hare inrichtingen te Heemstede en te Haarlem gelijk met een diaconessenhuis; zij neemt een examen af en geeft een diploma; na den proeftijd worden de zusters en broeders ingezegend. De diaconessenhuizen hebben dus geen algemeenen regel, maar over het geheel schijnt aan het examen als zoodanig niet de grootste waarde te worden toegekend, doch schijnen ook andere factoren een groote rol te spelen bij de vraag of de zusters tot diacones zullen worden ingezegend. Dit houdt natuurlijk ook verband met het eigenaardig arbeidsveld, dat de a.s. diacones later ook buiten de verpleging wacht.

In de derde plaats heeft men drie ziekeninrichtingen, die aangesloten zijn bij de *Vereeniging tot bevordering der Roomsch-Katholieke Ziekenverpleging*. Het zijn het Groote Zieken-gasthuis te 's-Bosch, het Sint Elisabeth-gasthuis te Breda en het Sint-Elisabeth-gasthuis te Tilburg.

Deze vereeniging heeft eene examen-commissie benoemd bestaande uit 10 geneeskundigen en een gedelegeerd geestelijke. Wanneer aan de eischen van het examen is voldaan, wordt door deze Commissie aan de(n) geëxamineerde een diploma uitgereikt, dat geteekend wordt door de examinatoren en c. q. door den namens den Ned. Bond voor Ziekenverpleging gezonden gedelegeerde. Het diploma wordt daarna ondertekend door de(n) geëxamineerde in tegenwoordigheid der examineerende Commissie. Op het diploma wordt vermeld, waar de gediplomeerde haar of zijn opleiding heeft gehad. Alsdan legt de gediplomeerde eene verklaring van geheimhouding af omtrent datgene wat haar of hem in haar of zijn werkkring als geheim ter kennis zal komen. Blijkens haar programma schijnt deze vereeniging ook het voornemen te hebben zich aan te sluiten bij den Ned. Bond voor Ziekenverpleging.

Voorts zijn er nog *enkele inrichtingen, met een eigen standpunt* omtrent examen en diploma. Bijna alle zijn het inrichtingen, die een bepaald godsdienstig karakter dragen.

In de eerste plaats behooren hiertoe drie Roomsch-Katholieke inrichtingen. De Maria-Stichting te Haarlem neemt een examen af en reikt een diploma uit evenals het Pius-gesticht te Harderwijk; in de Kliniek der paters Camillianen te Roermond doen de leerlingen examen te Keulen.

Vervolgens heeft men drie Gereformeerde inrichtingen. Het ziekenhuis der Gereformeerde Ziekenverpleging te Amsterdam is aangesloten bij de Vereeniging tot bevordering van gereformeerde ziekenverzorging in Nederland, neemt examen af en reikt een diploma uit. Ook het Christelijk Sanatorium voor zenuwlijders te Zeist neemt examen af en reikt een diploma uit. De inrichting voor chronische lijders Eudokia te Rotterdam neemt examen af en reikt een diploma uit als bewijs, dat de driejarige cursus is gevolgd en de bekwaamheid aanwezig is tot de uitoefening van de volledige taak der verpleging in de inrichting.

Niet minder dan 38 inrichtingen geven op, dat door haar *geen examen wordt afgenomen* en geen diploma uitgereikt. Het zijn de volgende:

Enschede (R. K. Ziekenverpleging), Kampen (Stadsziekenhuis), Stad-Almelo, Groningen (inrichting voor ooglijders), Amsterdam (Kinderkliniek, Gynaecologische kliniek, Kliniek voor zenuwlijders), Hilversum (R. K. ziekenverpleging), Hoorn, Scheveningen (Sophia-stichting), Rotterdam (Bethesda, Diaconessenhuis, Oogziekenhuis, vermoedelijk zou hier in 1908 een cursus aanvangen in overleg met den Ned. Bond voor Ziekenverpleging), Dordrecht (Ziekenverpleging, Kinderziekenhuis), Gouda, Vlaardingen, Katwijk aan Zee, Vlissingen, Noordgouwe, Aardenburg, Breda (Diaconessenhuis), Arnhem (Kinderziekenhuis). Apeldoorn (Ziekenhuis en Boschrust), Nijmegen (Wilhelmina-Ziekenhuis), Putten, Culemborg (St. Barbara-Gesticht en Algemeen Ziekenhuis), Driel, Didam, Groenlo, Eibergen, Heerlen, Zwolle (R. K. Ziekenverpleging), Amsterdam

(inrichting voor ooglijders) en Scheveningen (zuigelingen kliniek).

Zonder uitzondering kunnen al deze inrichtingen tot de kleine ziekenhuizen gerekend worden, die ook weinig geschikt mogen geacht worden voor het afnemen van een examen en het uitreiken van een diploma.

Ten slotte moet nog worden vermeld, dat door 5 inrichtingen geen antwoord op de gestelde vraag werd gegeven. Volledigheidshalve worden ook deze namen alhier vermeld; het zijn het St. Elisabeth's gast- of ziekenhuis te Amersfoort, dat echter ook reeds aanvraag heeft gedaan bij den Ned. Bond voor Ziekenverpleging, de inrichting voor ooglijders te 's-Hage, Villa Mascotta te Scheveningen, het Algemeen Ziekenhuis te Velp en den Oldenhof te Gorssel. Het is echter niet bekend, dat door deze inrichtingen een eigen examen wordt afgenomen of eigen diploma wordt uitgereikt.

CONCLUSIE.

Er zijn 16 inrichtingen, aangesloten bij den Ned. Bond voor Ziekenverpleging en 9 bij andere vereenigingen, die allen examen afnemen en diploma uitreiken. Van de 8 diaconessenhuizen geschiedt dit slechts bij enkele en bij 37 andere inrichtingen in het geheel niet; van 5 inrichtingen was geen antwoord op deze vraag ontvangen.

VRAAG 19.

Welke eischen stelt ge voor de toelating tot dit examen?

Bij de beantwoording van deze vraag behoeft natuurlijk alleen rekening gehouden te worden met de inrichtingen, die op vraag 18 een bevestigend antwoord gegeven hebben. De verschillende groepen zullen daarom in dezelfde volgorde besproken worden.

1. Inrichtingen, aangesloten bij den Ned. Bond voor Ziekenverpleging.

De volgende bepalingen gelden bij den Ned. Bond voor Ziekenverpleging omtrent opleiding en examen van verplegenden.

Voor iemand als leerling-verplegende wordt aangenomen, moet deze bewijzen een zekere algemeene ontwikkeling en kennis te bezitten. Zij moet een goede gezondheid genieten en van onbesproken gedrag zijn.

De opleiding moet zijn een doorlopende van 3 jaar in een algemeen ziekenhuis; bij uitzondering, ter beoordeeling der examen-commissies, kan de opleiding in 2 ziekenhuizen hebben plaats gehad, indien ten minste in 1 ziekenhuis 2 jaar zijn doorgebracht. De candidaat heeft recht van beroep op de Bonds-Commissie.

Onder algemeen ziekenhuis wordt verstaan een ziekenhuis, waarin lijders aan allerlei ziekten worden verpleegd in voldoende aantal om eene deugdelijke opleiding in algemeene ziekenverpleging mogelijk te maken. De beoordeeling daarvan berust bij de Bonds-Commissie, die daaromtrent advies inwint bij de examen-commissie tot wier gebied de bewuste ziekeninrichting behoort. Een kinderziekenhuis wordt gelijk gesteld met een algemeen ziekenhuis.

Een opleidingstijd van minstens 2 jaar in een inrichting voor ooglijders of andere speciale kliniek, mits tevens een cursus in algemeene ziekenverpleging worde gevolgd, wordt gelijk gesteld met één jaar in een algemeen ziekenhuis.

Voorloopig geldt dezelfde bepaling voor eene inrichting voor krankzinnigen of zenuwlijders, tot eene definitieve regeling is getroffen. In gevallen bedoeld in de 2 voorgaande alinea's moet daarna een opleidingstijd volgen van 2 jaar in een algemeen ziekenhuis. De vakken, waarin onderricht moet worden gegeven, zijn de volgende: beginselen der anatomie, physiologie en hygiëne voor zoover dit voor de practijk en het goed begrip der ziekenverpleging noodig is; algemeene en bijzondere ziekenverpleging, zoowel inwendig als uitwendig; eerste hulp bij ongelukken, kennis der meest eenvoudige, algemeen gebruikelijke heilkundige instrumenten; verbandleer.

Om tot het examen ter verkrijging van het door den Bond erkende diploma voor algemeene ziekenverpleging

te worden toegelaten, moet de candidaat inleveren:

- 1°. een bewijs, dat hij of zij den leeftijd van 23 jaren heeft bereikt;
- 2°. een verklaring, dat de candidaat zich met ijver en toewijding heeft toegelegd op de verpleging van zieken en daarin voldoende ervaring heeft verkregen;
- 3°. een verklaring, dat de candidaat een volledige cursus in algemeene ziekenverpleging heeft gevolgd;
- 4°. een verklaring, dat de candidaat gedurende 3 achtereenvolgende jaren in een algemeen ziekenhuis is werkzaam geweest; heeft de candidaat in 2 ziekenhuizen de opleiding genoten of gedeeltelijk in een speciale kliniek, dan de daarvoor noodige verklaringen.

De sub 2, 3 en 4 genoemde verklaringen moeten worden ondertekend door het geneeskundig hoofd of de directrice der inrichtingen, waar de candidaat de opleiding ontving.

5°. een som van vijf gulden, te geven in handen van den voorzitter der examen-commissie. Deze betaling wordt niet meer gevorderd bij eventuele herhaling.

Voor een diploma voor kraamverpleging wordt vereischt:

- 1°. het bezit van het diploma voor algemeene ziekenverpleging;
- 2°. een getuigschrift, waaruit blijkt, dat de candidaat minstens één jaar in een kraaminrichting of kraamafdeeling van een algemeen ziekenhuis als verpleegster is werkzaam geweest en daar een volledige cursus in kraamverpleging heeft gevolgd;
- 3°. een verklaring, dat de candidaat zich met ijver en toewijding heeft toegelegd op de verpleging van kraamvrouwen en pasgeboren kinderen en daarin voldoende ervaring heeft verkregen;
- 4°. het met gunstig gevolg afleggen van een examen voor een commissie;
- 5°. betaling van een som van f 5.-, in handen van den voorzitter der examen-commissie. Bij eventuele herhaling wordt deze betaling niet meer gevorderd.

Voor een diploma voor de verpleging van ooglijders wordt vereischt:

- 1°. het bezit van het diploma voor algemeene ziekenverpleging;
- 2°. een getuigschrift, waaruit blijkt, dat de candidaat minstens één jaar in een inrichting voor ooglijders als verplegende is werkzaam geweest en daar een volledige cursus in het verplegen van ooglijders heeft gevolgd;
- 3°. 4°. en 5°. overeenkomstige verklaringen als voor de diplomata van kraamverpleegsters.

II. Diaconessenhuizen.

Over het geheel wordt weinig medegedeeld omtrent de eischen, die in de diaconessenhuizen voor de toelating tot het examen worden gesteld. In Amsterdam (Ned. Herv. diaconessenhuis) wordt als eisch gesteld, dat men voldoende kennis heeft van de vakken van het theoretisch onderwijs en practisch geschoold is.

In het diaconessenhuis te 's-Hage geldt, naast de waarborgen van karakter, gemoed en levensopvatting nog als eisch, dat de diacones minstens drie jaar lang in een diaconessenhuis practisch met zieken heeft omgegaan en de verpleging op de ziekenzalen kent; bovendien moet zij eene verklaring overleggen, lichamelijk in staat te zijn haar moeilijk beroep zonder schade voor hare gezondheid uit te oefenen.

Het Luthersch diaconessenhuis te Amsterdam stelt als eisch, dat men de lessen en de oefeningen van het leerplan gevolgd heeft en de gewoonlijk voorkomende voorschriften kan uitvoeren.

III. Inrichtingen aangesloten bij de vereeniging tot bevordering der R. K. Ziekenverpleging.

De eischen voor het examen bij deze Vereeniging komen grootendeels overeen met die van den Ned. Bond voor Ziekenverpleging. Alleen wordt hier nog een voor-examen afgenomen vóór men tot de cursussen in de ziekenverpleging wordt toegelaten.

Voor-examen.

Ten einde toegelaten te worden tot het volgen der Cursussen in Ziekenverpleging wordt vereischt het met goed gevolg afleggen van een voor-examen.

Dit examen omvat: Nederlandsche taal, Rekenen, eerste beginselen van Natuurkunde, Aardrijkskunde en Geschiedenis.

Bovendien wordt van de candidaten eene verklaring vereischt van den Pastoor hunner parochie, dat zij voldoende onderwezen zijn in den Godsdienst.

De Vereeniging belast zich met de opleiding tot dit voor-examen.

Voor het afleggen van het voor-examen wordt geene betaling gevorderd. Het voor-examen wordt, zoo mogelijk, afgenomen door hem of haar, die de candidaat heeft opgeleid en door een lid der examen-commissie. Het duurt niet langer dan één uur.

De onderwijzer, die het voor-examen afneemt, ontvangt daarvoor f 2.50 per uur. Deze kosten worden gedragen door de afdeelingkas en betaald uit de cursusgeldten.

Examen in ziekenverpleging.

De opleiding voor het examen in ziekenverpleging moet zijn eene doorlopende van drie jaren, waarvan minstens de laatste twee jaren in een Algemeen Ziekenhuis practisch zijn gewerkt. Na 1 Januari 1910 is de duur van de practische opleiding drie jaar.

Onder Algemeen Ziekenhuis wordt verstaan een ziekenhuis met minstens 25 bedden, waar allerlei zieken worden verpleegd in voldoende aantal om eene deugdelijke opleiding in algemeene ziekenverpleging mogelijk te maken. De beoordeeling daarvan berust bij de examen-commissie.

De vakken, waarin onderricht gegeven wordt, zijn: beginselen der anatomie, physiologie en hygiëne, voor zoover dit voor de practijk en het goed begrip der ziekenverpleging noodig is; algemeene en bijzondere ziekenverpleging; eerste hulp bij ongelukken; kennis der meest gebruikelijke instrumenten; verbandleer.

Voor het volgen der cursussen in ziekenverpleging wordt per jaar f 10 betaald.

Om tot het examen ter verkrijging van het diploma als ziekenverpleegster (verpleger) te worden toegelaten moet ingeleverd worden:

1. een bewijs, dat de candidaat den leeftijd van 23 jaren heeft bereikt en dien van 45 niet heeft overschreden.
2. een verklaring, dat de candidaat zich met ijver en toewijding heeft toegelegd op de verpleging van zieken, en daarin voldoende ervaring heeft verkregen.
3. een verklaring, dat de candidaat een volledigen cursus in ziekenverpleging heeft gevolgd.
4. een verklaring, dat de candidaat gedurende minstens twee (na 1 Jan. 1910 drie) jaar in eene ziekeninrichting is werkzaam geweest.
5. een bewijs, dat de candidaat voldoende onderwezen is in de kerkelijke voorschriften bij de bediening der Heilige Sacramenten.

De verklaringen sub 2, 3 en 4 worden onderteekend door den geneesheer met de opleiding belast en door den overste der betreffende ziekeninrichting. Waar aan de inrichting een geneesheer-directeur of eerste geneesheer verbonden is, worden deze verklaringen door hem alleen onderteekend.

Zij, die het examen in ziekenverpleging willen afleggen en niet aan de cursussen der Vereeniging hebben deelgenomen, moeten het voorexamen met gunstigen uitslag hebben afgelegd, voordat zij tot het examen in ziekenverpleging worden toegelaten.

Rooster der cursussen.

De cursus is driejarig. Ieder jaar wordt in September vacantie gegeven (in verband met de dan af te nemen examens).

In October begint de nieuwe cursus.

Bij de verdeeling der leerstof wordt zooveel mogelijk het volgende schema gevolgd.

Eerste jaar.

Oct., Nov., Dec., Jan., Febr.	Anatomie en physiologie.
Maart, April, Mei, Juni, Juli, Aug.	Ziekteleer en ziekenverpleging.
September	Vacantie.

Tweede jaar.

October, November, December	Hygiëne, desinfectie, bacteriologie.
Januari, Februari, Maart	Instrumenten- en verbandleer.
April, Mei, Juni, Juli	Eerste hulp, asepsis, antisepsis.
Augustus	Practische oefeningen.
September	Vacantie.

Derde jaar (herhalings-cursus).

October, November	Anatomie en physiologie.
December, Januari, Februari	Ziekteleer en ziekenverpleging.
Maart, April	Kerkelijke voorschriften, hygiëne, desinfectie, bacteriologie.
Mei, Juni	Instrumenten en verbandleer.
Juli	Eerste hulp, asepsis, antisepsis.
Augustus	Practische oefeningen.
September	Vacantie.

IV. Overige inrichtingen.

Voor de Roomsch-Katholieke inrichtingen gelden de volgende eischen. In de Maria-Stichting te Haarlem wordt als eisch voor de toelating tot het examen gesteld, dat men minstens drie jaar met vrucht den cursus heeft gevolgd, wat moet blijken uit opstellen, responsie-cursussen en het werken op de verschillende afdelingen.

In het Pius-gesticht te Harderwijk wordt als eisch voor de toelating tot het examen genoemd het voldoende zijn in de vakken van het theoretisch onderwijs (gronden van physica, beginselen van anatomie, physiologie, pathologie, bacteriologie, histologie, chirurgische verpleging, hygiëne, instrumenten, inwendige verpleging, eerste hulp bij ongelukken en verbandleer) na gebleken praktische kennis in polikliniek en kliniek.

In de kliniek der paters Camillianen te Roennond wordt als eisch voor de toelating tot het examen te Keulen gesteld 2 jaar theorie en 2 jaar praktijk.

Omtrent de eischen, die in de Gereformeerde inrichtingen gesteld worden, is niet veel vermeld. Voor de Gereformeerde Ziekenverpleging te Amsterdam worden deze eischen niet medegedeeld, evenmin als voor de Stichting Eudokia te Rotterdam.

In het Christelijk Sanatorium voor Zenuwlijders te Zeist worden voor de toelating tot het examen als eischen gesteld, dat de leerlingen na hun eerste examen minstens 2 jaar als zoodanig zijn werkzaam geweest, dat hun belijdenis en wandel geen bezwaar opleveren om hen tot het examen toe te laten en dat zij den dienst op zulk eene wijze hebben verricht, dat bijaldien zij bij het examen slagen er geen bezwaren bestaan hun het verlangde diploma uit te reiken.

CONCLUSIE.

De eischen, gesteld voor de toelating tot dit examen zijn tot in bijzonderheden geregeld door den Ned. Bond voor Ziekenverpleging als volgt: a. de leerling moet minstens 22 jaar oud zijn, b. eene doorlopende

opleiding van 3 jaar hebben gehad in een algemeen ziekenhuis, c. een volledige cursus in algemeene ziekenverpleging gevolgd hebben, d. een goed getuigschrift overleggen.

In enkele diaconessenhuizen bestaan analoge bepalingen. De Vereeniging tot bevordering der R. K. Ziekenverpleging verlangt bovendien nog een voor-examen betreffende de vakken van het lager onderwijs; in de 6 overige inrichtingen schijnt men zich over het geheel min of meer aan te sluiten bij de eischen, gesteld door den Ned. Bond voor Ziekenverpleging, maar met zekerheid is dit niet na te gaan.

VRAAG 20.

Hebben in Uwe examencommissie ook verplegenden zitting (directrice, hoofdverpleegster, hoofdverpleger) die een werkzaam aandeel nemen aan het afnemen der examens?

Deze vraag wordt in zeer verschillenden zin beantwoord.

Er zijn 19 inrichtingen, die op deze vraag een beslist bevestigend antwoord geven. Van deze zijn 14 inrichtingen aangesloten bij den Nederl. Bond voor Ziekenverpleging. In het Wilhelmina-Gasthuis te Amsterdam wordt examen af gelegd voor de Examen-commissie van het Witte Kruis; in die commissie hebben zitting eenige dames in het bezit van een diploma Witte Kruis; deze worden in de gelegenheid gesteld zelf te examineren. Andere inrichtingen vermelden, dat een directrice zitting heeft, die examineert. Ook is er eene inrichting, die de doceerende zuster in de commissie zitting geeft.

Voorts zijn er nog 5 andere inrichtingen, waar directrice, besturende zuster, hoofdzuster, docent-zuster of hoofdverpleegster zitting heeft in de Commissie.

In 27 inrichtingen bestaat eene examen-commissie, waarin geen verplegenden zitting hebben.

Van deze inrichtingen zijn 18 aangesloten bij den Ned. Bond voor Ziekenverpleging. Het zitting hebben van verplegenden wordt door den geneesheer-directeur van een groot ziekenhuis op de volgende wijze beoordeeld: "Ik zou dit zeer verkeerd achten. De hoofdverpleegsters hebben vóór het examen mij te verklaren, dat de candidate practisch bekwaam is en in dit opzicht tot het examen mag worden toegelaten. Over deze dingen een *practisch* examen te laten afnemen door ééne hoofdverpleegster, acht ik niet half zooveel waard als de bedoelde verklaringen, af te geven door *alle* hoofdverpleegsters. En om behoorlijk naar het hoe en waarom der dingen te ondervragen, dient men een zoodanigen grond van anatomie en physiologie onder de voeten te hebben, dat ik daartoe een verplegende totaal onbekwaam acht. De examinerator moet zich kunnen indenken in den gedachtengang van de te examineerene, anders wordt het vragen en antwoorden als uit een catechisatie-boekje en wordt de studie pompwerk. Men zie maar eens het nonsensicale vragenboekje van Nosokomos, te verkrijgen à 50 cts. (Examenvragen voor het examen "Ziekenverpleging", verzameld door "de leden van de Vereeniging "Nosokomos"; TIERIE en KRUYT: boekh.-uitgevers, Amsterdam). Dàt is werk van verplegenden, die meenen anderen te moeten voorlichten over opleiding en examens."

Er zijn nog 9 andere inrichtingen, die geene verplegenden in de examen-commissie hebben. 3 daarvan zijn aangesloten bij de Vereeniging tot bevordering van R. K. Ziekenverpleging, 3 zijn diaconessenhuizen en 3 behooren niet tot eene bepaalde groep.

Er zijn 10 inrichtingen met eene examen-commissie, waarin verplegenden zitting hebben met adviseerende stem; van die inrichtingen zijn er 8 aangesloten bij den Ned. Bond voor Ziekenverpleging; de beide overige behooren tot de diaconessenhuizen.

Ten slotte zijn er nog 5 inrichtingen, waaromtrent niet beslist kan worden of in de commissie, waarvoor hare leerlingen examen afleggen, al dan niet verplegenden zitting hebben. Deze inrichtingen zijn alle aangesloten bij den Ned. Bond voor Ziekenverpleging.

De overige 45 inrichtingen nemen geen examen af of beantwoorden de vragen betreffende de examens niet.

CONCLUSIE.

In 19 inrichtingen (waarvan 14 aangesloten bij de Ned. Bond voor Ziekenverpleging) hebben verplegenden zitting in de examencommissie met een werkzaam aandeel in het afnemen der examens, in 10 andere hebben zij zitting met eene adviseerende stem. In 36 inrichtingen hebben zij geen zitting in de examen-commissie en de 45 overige inrichtingen nemen geen examen af.

VRAAG 21.

Hoe is de regeling van het examen? (Toezending van een program wordt zeer op prijs gesteld.)

Bij de beantwoording van de vraag, hoe de regeling van het examen is, moet men weer verschillende groepen van inrichtingen onderscheiden.

Ten eerste heeft men de inrichtingen, wier leerlingen examen afleggen voor eene commissie, aangesloten bij den *Ned. Bond voor Ziekenverpleging*. Omtrent dit examen wordt in de desbetreffende bepalingen weinig vermeld; alleen wordt medegedeeld, dat op het examen mondeling in den regel niet langer dan één uur wordt geëxamineerd in de vakken, bij de opleiding genoemd. In de examen-commissies hebben zoo mogelijk zitting de eigen leermeesters der candidaten en de personen, die de examen-commissie daartoe verder wenscht aan te wijzen. De examen-commissie is verplicht aan de Bondscommissie tijdig kennis te geven van haar voornemen, om examen af te nemen, opdat deze een gedelegeerde kunne aanwijzen.

In een paar inrichtingen wordt – blijkens de ontvangen antwoorden – bij de beoordeeling rekening gehouden met het verslag, uitgebracht door den geneesheer-directeur en de directrice van de inrichting, waar de candidaat werkzaam is. Eene inrichting vermeldt nog in het bijzonder, dat het examen bedoelt de overtuiging te krijgen, dat de candidaat in staat is een zieke in alle opzichten te verplegen en dat hij of zij geschikt is den geneesheer als deskundige helper of helpster bij te staan, zijne voorschriften uit te voeren en hem in te lichten omtrent de verschijnselen, die zich bij den patiënt voordoen. Door eene andere inrichting wordt met nadruk gezegd, dat hoofdzaak is het rapport der directrice.

Ten tweede heeft men de regeling van het examen in de *diaconessenhuizen*. Het diaconessenhuis te Groningen en het Ned. Herv. diaconessenhuis te Amsterdam hebben geen examen-programma. In het diaconessenhuis te Haarlem hangt de uitslag af van het oordeel over schriftelijk werk, dat gemaakt wordt naar aanleiding van telkens opgegeven onderwerpen, waarin het gedurende den wintercursus geleerde wordt weergegeven. In Hilversum wordt bij het einde van den cursus alleen een klein examen afgenomen door den geneeskundige en geen volledige opleiding gegeven. In Heemstede wordt iedere leerling schriftelijk en mondeling geëxamineerd in de volgende vakken: kennis van den bouw en de verrichtingen van het menschelijk lichaam, verbandleer en kennis van instrumenten, hygiëne en eerste hulp bij ongelukken, verpleging van chirurgische en interne zieken, van zenuwlijders en krankzinnigen. In het diaconessenhuis te 's-Hage wordt het examen, zoover het de ziekenverpleging betreft, afgenomen door de docent-geneesheeren, in tegenwoordigheid van eene commissie van andere geneeskundigen, van de directrice en de leerzuster.

In het Luthersche diaconessenhuis te Amsterdam omvat het examen twee groepen van vakken, A en B.

Groep A omvat: Beroepsleer, Bijbelkennis, Zedeleer, Geloofsleer. Bij deze proef worden de schriften der zusters (schoonschriften, dictées, opstellen, rekenboeken) de examen-commissie voorgelegd.

De examen-commissie bestaat voor deze groep uit: Predikant-directeur (Docent-examinator), Besturende zuster, Docent-zuster, Voorzitter van het Bestuur (of plaatsvervanger) en eventueel een of meer deskundigen door Besturen van andere Diaconessenhuizen aangewezen.

Groep B omvat: Anatomie, Physiologie, Hygiëne, Ziekenverpleging, Instrumentenkennis en behandeling,

Verbandleer, Eerste hulp bij ongelukken.

De examen-commissie voor deze groep bestaat uit: Twee Docentgeneesheeren (examinatoren), Predikant-directeur, Besturende zuster, Docent-zuster en eventueel een of meer deskundigen door Besturen van andere Diaconessenhuizen aangewezen.

Door eene practische proef vergewist de Besturende zuster zich er van, dat de zuster, vóór dat zij tot het theoretisch examen wordt toegelaten, alle gewoonlijk voorkomende verplegingshandelingen kan verrichten.

Ten derde heeft men de inrichtingen, wier leerlingen examen afleggen voor de Commissie van de *Vereeniging tot bevordering van R.-K. Ziekenverpleging*: de ziekenhuizen te 's-Bosch, Tilburg en Breda.

In het programma van deze Vereeniging wordt ten dezen het volgende vermeld.

Het examen is mondeling en duurt in den regel niet langer dan één uur. Het heeft plaats in het ziekenhuis, waar de kandidaten werkzaam zijn, indien ten minste zes hunner uit dat ziekenhuis aan het examen deelnemen. Is dit laatste niet mogelijk, dan kan de Commissie de kandidaten van verschillende ziekeninrichtingen in ééne ziekeninrichting tot het examen oproepen.

Het examen wordt afgenomen door drie geneesheeren, waarvan minstens twee gedelegeerde leden der examen-commissie. Het derde lid is, zoo eenigszins mogelijk, een der eigen leermeesters der kandidaten.

Wanneer aansluiting met den Nederlandschen Bond voor Ziekenverpleging verkregen is, wordt het examen ook bijgewoond door een door den Bond gedelegeerd lid.

Het examen wordt, zoo noodig, jaarlijks afgenomen en wel gewoonlijk in de maand September.

Alvorens tot het afleggen van het examen te worden toegelaten, wordt vereischt het storten van f 10.-. Deze betaling wordt niet meer gevorderd bij eventuele herhaling. Zij, die een driejarigen cursus bij de Vereeniging gevolgd hebben, zijn hiervan vrijgesteld.

Het examen omvat dezelfde vakken als die, waarin op de cursussen onderricht gegeven wordt.

Ten slotte de *overige inrichtingen*.

In de Maria-Stichting te Haarlem bestaat de commissie uit 4 artsen, zooveel mogelijk hoofden van ziekenhuizen en de beide huisartsen, die onderling de vakken verdeelen, waarin zij examineeren. De uitspraak geschiedt bij meerderheid van stemmen.

In het Pius-Gesticht te Harderwijk wordt het examen afgenomen door eene commissie bestaande uit den chirurg (consulteerend geneesheer der inrichting) en twee doctoren van groote inrichtingen. Het examen wordt mondeling afgenomen en duurt 2 uur.

Door de kliniek der paters Camillianen te Roermond wordt vermeld, dat het examen te Keulen wordt afgenomen; 2 dagen mondeling en een dag en een nacht practisch.

De Gereformeerde Ziekenverpleging te Amsterdam vermeldt niets naders omtrent de regeling van het examen, doch verwijst naar de regeling vastgesteld door den Ned. Bond voor Ziekenverpleging.

In het Christelijk Sanatorium voor zenuwlijders te Zeist wordt een driedelig examen afgenomen.

Het eerste examen omvat: *a.* de beginselen van de verpleging van zenuwpatiënten; *b.* de bijbelsche geschiedenis.

Het tweede omvat: *a.* schriftelijk een opstel over elk van de vakken, waarin onderwijs is gegeven (beginselen van den bouw en de verrichtingen van het menschelijk lichaam en de eerste hulp bij ongelukken; de leer der waarheid); *b.* mondeling ieder afzonderlijk 10 minuten over elk van genoemde vakken.

Het derde wordt schriftelijk en mondeling afgenomen; schriftelijk wordt een opstel gemaakt over een onderwerp uit elk der vakken, waarin onderwijs werd gegeven (leer van de verschijnselen van zenuwziekten; beginselen van gezondheidsleer en ziekenverpleging; de leer der waarheid); mondeling wordt ieder afzonderlijk 15 minuten over elk dezer vakken ondervraagd.

De examens worden afgenomen, in den regel door hen, die het onderwijs gegeven hebben, ten overstaan van eene commissie van 3 leden, die telken jare door het Bestuur uit zijn midden wordt benoemd; deze commissie stelt in overleg met den Geneesheer-Directeur den datum der examens vast, bepaalt de onderwerpen voor de

opstellen, en beslist over het al dan niet voldoende zijn der examens, de examinatoren gehoord. Hare leden hebben het recht, gedurende het mondeling examen zelf vragen te stellen over de vakken, waarin wordt geëxamineerd.

Ten opzichte van degenen, die elders werden geëxamineerd of gediplomeerd, wordt voor elk geval afzonderlijk beslist door de Commissie, in overleg met den Geneesheer-Directeur.

Door de Stichting Eudokia te Rotterdam wordt niets naders omtrent de regeling van het examen vermeld.

Door 45 inrichtingen wordt geen examen afgenomen of op de des betreffende vraag geen antwoord gegeven.

CONCLUSIE.

Het examen van den Ned. Bond voor Ziekenverpleging duurt in den regel niet langer dan één uur, loopt over de vakken, waarin de opleiding is geschied en wordt bijgewoond door een gedelegeerde. Bij de Vereeniging tot bevordering der R. K. Ziekenverpleging zijn de examens op analoge wijze geregeld.

In de diaconessenhuizen is het examen zeer verschillend, een enkele heeft een zeer uitvoerig programma. De examens der overige 6 inrichtingen wijken onderling nogal af.

Er zijn 45 inrichtingen, die deze vraag niet hebben beantwoord, omdat zij geen examen afnemen.

VRAAG 22.

Wat wenscht gij verder mede te deelen in het belang van dit onderzoek? (Toezending van jaarverslagen, reglementen en verdere bescheiden wordt daarbij zeer op prijs gesteld.)

Op de vraag, *wat wenscht gij verder mede te deelen in het belang van dit onderzoek*, is slechts door enkele inrichtingen een bepaald antwoord gegeven. Het is wenschelijk om hierbij dezelfde volgorde in acht te nemen als bij de voorgaande vragen.

I. Inrichtingen, wier leerlingen examen doen voor eene commissie aangesloten bij den Ned. Bond voor Ziekenverpleging.

Door een ziekenhuis wordt in het bijzonder gewezen op den nuttigen invloed uitgeoefend door den Ned. Bond voor Ziekenverpleging, die na rijp beraad de nu geldende eischen voor eenheid van opleiding en examen heeft vastgesteld, waarbij zich reeds 51 groote en 10 kleine inrichtingen hebben aangesloten. Niet aangesloten zijn 41 kleine ziekenhuizen uit kleinere gemeenten of dorpen of particuliere inrichtingen, 41 ziekenhuizen van kerkelijken aard, 9 diaconessenhuizen en 3 sanatoria. Een examen-commissie gaat na of een ziekenhuis, dat zulks verzoekt, voor opleidingsgelegenheid in aanmerking kan komen. De examen-commissies examineeren en diplomeeren volgens vastgestelde regelen.

Eene andere inrichting oordeelt (na grondig onderzoek naar de opleiding van verplegenden in het buitenland en de resultaten hiervan) dat onze verpleegsters in geen enkel opzicht bij hare buitenlandsche collega's ten achter staan.

Eene R. K. ziekeninrichting is echter minder tevreden; zonder op Staatsinmenging juist een beroep te willen doen, acht zij het zeer noodig, dat van medische zijde meer invloed kan worden geoefend op die kloosterorden, die zich toeleggen op het vormen van verpleegsters voor de R. K. ziekenhuizen, wat betreft onderhoud en uitbreiding van de eens verworven kennis, gedurende het verdere verpleegstersleven.

Er zijn voorts nog enkele andere inrichtingen, die zich in een bepaalden zin uitgesproken hebben. Volgens één harer wordt in den laatsten tijd de theoretische cursus te hoog opgevoerd en uit het oog verloren, dat de ziekenverpleging is een technisch vak en geen wetenschappelijk bedrijf.

Een ander zegt, dat bij haar de meeste zusters zich na haar examen volleerd voelen, wat zij in het geheel niet zijn; slechts enkele zijn er van doordrongen, dat ze nog veel moeten leeren en dat worden goede zusters, die andere blijven zooals ze na 3 jaren zijn en worden eigenwijs. Er moet niet te veel worden gelet op geleerdheid,

meer op eenvoud en toewijding.

Eén klein ziekenhuis meent, dat in kleine inrichtingen, waar geen directeur aan het hoofd staat, het vaak moeilijk is, de juiste personen te vinden, die geregeld cursus aan de verplegenden moeten geven.

Van andere zijde wordt de wensch uitgesproken, dat kleinere ziekenhuizen eigenlijk over voldoende middelen moesten beschikken om gediplomeerde verpleegsters te kunnen hebben. De leerling-verpleegster in een klein ziekenhuis tracht, zoodra zij eenigszins practisch op de hoogte is, in een groot ziekenhuis te komen, wat aanleiding geeft tot aanhoudende wisseling van personeel, zeer ten nadeele der inrichting. Het is daar moeilijk personen te krijgen, die waarlijk met toewijding zich voor de verpleging geven en wat meer ontwikkeld zijn; kleine inrichtingen krijgen zusters-leerlingen, die een half à twee jaar in een grooter ziekenhuis waren en te zwak bleken. Deze melden zich na eenige restauratie thuis in de kleine inrichtingen aan, waar het werk gemakkelijker is, waar geen zalen te schrobben zijn, omdat dit gedaan wordt door de dienstboden, zoodat zij na het toilet maken der zieken en de voedingsuren veel rust hebben.

Een kinderziekenhuis schrijft, dat er bij velen, die zich aan de verpleging zullen wijden, groote neiging bestaat om te beginnen in een kinderziekenhuis; vandaar dat het aanbod van leerling-verpleegsters meestal niet al te gering is. De verpleging van zuigelingen eischt, wat curatesse betreft, het meeste, maar staat in regelmatigheid der bezigheden bovenaan. Hetzelfde geldt van de ietwat oudere kinderen, die aan ongecompliceerde rachitis lijden en waar baden, verzorgen en voeden de hoofdzaak vormen. De leerling-verpleegster krijgt hier dus spoedig ervaring en introduceert zich in de moeilijker vakken der verpleging.

Onder de speciale klinieken maken nog enkele inrichtingen voor ooglijders opmerkingen. Eene daarvan is van meening, dat verplegen vooralsnog een vrij beroep moet blijven; wel acht zij bescherming van diploma en insigne van Staatswege gewenscht, zoodat het publiek verzekerd zij, dat de personen, die deze bezitten, eene behoorlijke opleiding gehad hebben. Eene andere dergelijke inrichting wijst er op, dat een aantal meisjes die inrichting min of meer als doorgangshuis beschouwen; meestal komen daar jonge of zwakke personen in dienst, voor wie het zware werk in de groote ziekenhuizen het argument is om daar gedurende twee jaren kalm hun eerste jaar practijk te verwerven; voor gediplomeerde verpleegsters is in zulk eene inrichting geen bevredigende werkkring te vinden.

Voor zooverre deze inrichtingen zich dus uitgesproken hebben, hebben kleinere ziekenhuizen moeite voldoende personeel te verkrijgen; eensdeels beschouwt men zulk een inrichting niet als voldoende, omdat men er geen volledige opleiding kan krijgen en anderdeels is de werkkring zelve, naar het schijnt, niet voldoende voor gediplomeerden.

II. Diaconessenhuizen.

Enkele van deze inrichtingen vestigen er de aandacht op, dat zij nevens de ziekenverpleging nog andere belangen in het oog hebben te houden. Zij willen b.v. ook het diaconaat bevorderen en daarom betreft het onderwijs niet alleen de verstandelijke ontwikkeling, maar ook karaktervorming en geestelijke ontwikkeling. De opleiding beoogt dan ook speciaal de vorming en de opvoeding van zusters voor al den arbeid, die van de eigen inrichting uitgaat. De zusters blijven met het moederhuis in contact, zij worden daardoor verzorgd ook in geval van ziekte en op den ouden dag; door het moederhuis wordt het werk aangewezen en gecontroleerd; dit huis stelt zich verantwoordelijk voor de zusters; op deze wijze wordt de beste waarborg verkregen, zoowel wat hare vaardigheid als haar moreel gedrag aangaat.

Een der diaconessenhuizen acht Staatsinmenging niet noodig, aangezien daarin geen waarborg ligt voor het godsdienstig, zedelijk karakter der verplegenden en zonder dien waarborg de misstanden op het gebied der verpleging niet voorkomen worden.

Een andere dergelijke inrichting meent, dat verbetering niet is te verkrijgen door examens en diploma's, al is goede opleiding zeer gewenscht. Diploma kan bewijs zijn van kennis, maar nog niet van geschiktheid tot verplegen. Bij verpleging komt het ook en vooral aan op het karakter en den godsdienstigen, zedelijken toestand der verplegenden. In het belang van hun eigen bestaan zullen de diaconessenhuizen de verplegenden zoo goed mogelijk opleiden niet alleen, maar ook het toezicht zoo streng mogelijk uitoefenen, zoodat geen onwaardige

behoort tot eene corporatie en den naam daarvan in miscrediet brengt. En het publiek zal, gelijk nu reeds geschiedt, zich hoe langer hoe meer wenden tot de verschillende corporaties om hulp, in plaats van zich te laten helpen door verplegenden van wie men geen waarborgen heeft.

In gebrek aan toezicht wordt door alle diaconessenhuizen het zwakke punt van den bestaanden toestand gezocht. Er bestaat behoefte aan toezicht op alle verplegenden, door een inrichting, bond, vereeniging of moederhuis. Het is daarom raadzaam, dat de verplegenden zich aansluiten, voor zooverre dit nog niet geschied is, zoodat zij onder voldoende toezicht komen te staan. Voor de onderling verbonden diaconessenhuizen en gelijkgestelde stichting voor diaconen kan het toezicht voldoende geacht worden, omdat deze aan hunne inrichting verbonden blijven; voor deze wordt dus Staatsinmenging bepaald onnoodig en niet wenschelijk geacht.

III. Inrichtingen aangesloten bij de Vereeniging tot bevordering van R. K. Ziekenverpleging.

Door deze inrichtingen is geen enkele mededeeling gedaan.

IV. Overige inrichtingen, die examen afnemen en diploma uitreiken.

Eène dezer inrichtingen vestigt er de aandacht op, dat over 't algemeen kleine ziekenhuizen niet als ongeschikte leerscholen moeten worden aangewezen, zooals ten onrechte door verschillende medici en vooral door verpleegsters geschiedt. In kleinere ziekenhuizen zou n.l. door de verpleegsters zeer veel arbeid gedaan worden, die elders door assistenten of studenten wordt verricht.

V. Inrichtingen, die geen examen afnemen of diploma uitreiken.

Er zijn enkele inrichtingen, die tot deze categorie behooren en toch enkele mededeelingen doen. Volgens één harer zou in een groot ziekenhuis, althans vroeger, geen hogere (andere) eisch voor het diploma gesteld worden, dan het verblijf gedurende 3 jaar in de inrichting; het was vooruit al besloten aan alle candidaten, die zoogenaamd examen deden, het diploma uit te reiken. Deze eisch wordt onvoldoende geacht. Niet bijzonder gunstig is de ervaring van den geneesheer-directeur van een sanatorium voor longlijders. De meeste gediplomeerde verpleegsters, die hij kent, of die in zijne inrichting werkzaam waren, zijn onbeschaafd, eigenwijs, beschouwen patiënten als nummers, verplegen meer de bedden enz. dan de patiënten, geven den patiënten geen steun, geen afwisseling; zijn ontevreden, dat de patiënten niet ernstig genoeg zijn, maar verwaarloozen ze toch, als er eens een heusch verpleegd moet worden; zij hebben van huishoudelijke zaken geen begrip. In een klein ziekenhuis wordt geklaagd, dat de leerling-verpleegster, zoodra zij eenigszins practisch op de hoogte is, in een groot ziekenhuis tracht te komen, wat aanleiding geeft tot aanhoudende wisseling van personeel, zeer ten nadeele der inrichting. Dit is een gevolg van den eisch, welke door examen-commissies wordt gesteld, dat de leerling-verpleegster 3 jaren onafgebroken in een groot ziekenhuis dienst moet gedaan hebben.

Een lid van het bestuur eener vereeniging tot ziekenverpleging acht wenschelijk een door den Staat geregeld examen en uitgereikt diploma, dat echter alleen aanbeveling zou moeten zijn en niet eisch voor het recht om als ziekenverpleegster (verpleger) op te treden. Is eenmaal een redelijk aantal personen beschikbaar dan ware wellicht een algemeen examen gewenscht, voorloopig echter, vooral met het oog op de inrichtingen in kleinere steden, nog niet. Hij zou ook de verpleegsters meer vrij willen stellen van mechanisch-dom werk, zoodat zij meer tijd beschikbaar kregen voor vrije studie en de driejarige cursus wellicht tot twee jaren zou kunnen worden ingekrompen.

Een ander lid van dat bestuur wenscht voorzorgen vanwege den Staat, dat wie zich als deskundige verpleegster of verpleger uitgeeft, ook werkelijk deskundig is; de Staat moet eischen van bekwaamheid en een examen instellen. Hij moet verbieden zich als deskundige verpleger of verpleegster uit te geven als men het niet is en daarop strafbepalingen vaststellen. Ook moet door toezicht van inspecteurs, en door mogelijkheid van ontzetting gewaakt worden over den stand der verpleegsters en verplegers. Hij wenscht voorts het werk der philanthropie vrij te laten, ten einde het verleenen ook van niet-deskundige hulp bij het ziekbed mogelijk te doen blijven en de vakopleiding voor deskundige verpleegsters en verplegers vanwege den Staat bevorderd te zien.

CONCLUSIE.

Sommige inrichtingen, wier leerlingen examen doen voor eene Commissie, aangesloten bij den Ned. Bond voor Ziekenverpleging, betuigen hare tevredenheid met den bestaanden toestand; andere daarentegen hebben bezwaren vooral voor kleinere inrichtingen, die moeilijk voldoende personeel kunnen krijgen.

De diaconessenhuizen zijn over het algemeen tevreden, wat hunne eigen inrichtingen betreft, doch wensehen meer toezicht voor de verplegenden, die zonder eenigen band aan anderen in de maatschappij werkzaam zijn.

Voorts wordt nog opgemerkt dat kleine ziekenhuizen soms ook geschikte leerscholen zijn en wijzen enkele inrichtingen, die zelve geen examen afnemen en geen diploma uitreiken, op allerlei gebreken in den tegenwoordigen toestand.

SLOTVRAAG.

VRAAG 23.

Meent gij, dat in het algemeen de bestaande toestand ten aanzien van de opleiding en de examens voor verplegenden verbetering behoeft? Zoo ja, hoe zou naar Uw oordeel verbetering te verkrijgen zijn? Acht gij daartoe Staatsinmenging noodig?

Het is moeilijk om uit al de verschillende antwoorden een duidelijk overzicht te vormen. Om echter over de waarde van de opmerkingen te oordeelen in verband met de opgedane ervaring, komt het niet ongewenscht voor de antwoorden te bespreken in verband met de opleiding.

A. Inrichtingen, die examen afnemen en diploma uitreiken.

1. Inrichtingen, aangesloten bij den Ned. Bond voor Ziekenverpleging.

a. Er zijn 15 inrichtingen, die van meening zijn, dat de bestaande toestand ten aanzien van de opleiding en examens der verplegenden geen verbetering behoeft. Hiertoe behooren de meeste groote ziekenhuizen, die niet beweren dat de volmaaktheid reeds is bereikt, doch den bestaanden toestand gunstig, voldoende of vrij voldoende achten.

Door een dezer inrichtingen wordt Staatsinmenging in zooverre wenschelijk geacht, dat de aanwijzing van een gedelegeerde van Staatswege bij het afnemen der examens van erkende vereenigingen voor verschillende gasthuisdirecties een prikkel zou kunnen zijn om de opleiding der verplegenden zoo mogelijk te verbeteren. De Staat zou b.v. ziekenhuizen, die aan zekere eischen betreffende het getal verpleegde patiënten voldoen, kunnen erkennen als opleidingsplaatsen, de gedelegeerde(n) zoude(n) de examens moeten bijwonen. Opleiding van Staatswege op eenigszins groote schaal lijkt absoluut onuitvoerbaar en onnoodig. Vier andere inrichtingen verwachten verbetering door het voortgaan op den weg van den Ned. Bond voor Ziekenverpleging.

De Geneesheer-Directeur van een dezer inrichtingen oordeelt, dat de werkwijze van den Ned. Bond aan alle billijke eischen voldoet; door de ervaring geleerd kunnen nog verbeteringen aangebracht worden; door samenwerking is alles te verkrijgen, wat naar billijkheid verlangd kan worden; Staatsinmenging wordt daarom niet noodig geacht.

Ook een andere Geneesheer-Directeur verwacht, dat de ziekenhuisdirecties op den ingeslagen weg zullen voortgaan en dat voortdurende verbetering noodig zal blijven; hij beschouwt het als een gevaar van Staatsinmenging, dat zij zich niet telkens kan richten naar de wisselende en stijgende behoeften.

Door eene inrichting wordt de verwachting uitgesproken, dat een zoo goed mogelijk resultaat bereikt zal worden, omdat de besturen der ziekenhuizen hun taak ernstig opvatten, zoodat men hier te lande op den goeden weg is. Ook zonder inmenging van den Staat zullen verdere verbeteringen tot stand komen; de ziekenverpleging verkeert thans in een phase, dat Staatsinmenging schadelijk moet worden geacht. Het is mogelijk, dat het later na

een aantal jaren wenschelijk zal blijken een bepaalde dan bereikte regeling door den Staat vast te doen leggen. Er wordt voorts op gewezen, dat hetgeen onze naaste bureu, Duitschland en België aan Staatsinmenging danken, niet tot navolging uitlokt; niemand, die er wat van weet, is daar tevreden.

Ook een kinderziekenhuis wijst er op, dat de Bond er naar streeft. nog verschillende verbeteringen in te voeren en durft niet beslissen of Staatsinmenging door Staatsexamen zonder meer een belangrijk voordeel zou geven.

b. Andere, kleinere, inrichtingen verwachten verbetering door eenheid van opleiding en van diploma. Éene dezer inrichtingen acht het wenschelijk, dat door het geheele land slechts één diploma voor ziekenverpleging wordt uitgereikt en zou zoo noodig daarvoor Staatsinmenging wenschen.

Ook eene andere inrichting wenscht zooveel mogelijk uniforme regeling van opleiding en examen en acht Staatsinmenging daarvoor misschien noodzakelijk.

Een derde wil ook eenheid brengen in de wijze van opleiding en examen, doch durft niet zeggen, dat Staatsinmenging daarvoor beslist noodig is; deze wordt door haar echter wel gewenscht met het oog op eene behoorlijke regeling van het onderwijs.

Nog een tweetal inrichtingen wenschen Staatsexamen, ten einde daardoor meerdere uniformiteit te verkrijgen. Éene inrichting verwacht verbetering van eene verbeterde huishoudelijke vooropleiding der leerling-verpleegsters; voor zoover zij kan nagaan is voor de ziekenhuizen geen Staatsinmenging noodig, wel voor de particuliere verpleegsters.

c. Enkele inrichtingen zien allerlei verbeteringen tegemoet en oordeelen daarvoor Staatsinmenging noodig of wenschelijk.

Éen dezer inrichtingen acht Staatsinmenging beslist noodig, ten einde minder willekeur te hebben en te verkrijgen, dat een deel van het examen bestaat in practisch werk.

Eene andere inrichting acht Staatsinmenging stellig wenschelijk om meer eenvormigheid en degelijkheid in de opleiding te krijgen. Ook zou het h. i. wenschelijk zijn het geven van cursussen te honoreeren, omdat het den onderwijzers vrij veel tijd kost en bezwaarlijk gratis kan worden gevorderd.

Een derde R. K. inrichting acht Staatsinmenging absoluut noodzakelijk voor de particuliere religieuze inrichtingen; het verplegen zonder deskundige (gediplomeerde) leiding en toezicht zou strafbaar gesteld moeten worden en uitsluitend aan eene Staatscommissie zou het recht van diplomering moeten worden toegekend.

Éen ziekenhuis acht contrôle van den Staat niet overbodig met het oog op de onvolledige opleiding in kleinere inrichtingen. De zusters zouden tijdelijk naar grootere inrichtingen kunnen worden gedetacheerd; daarvoor zou dan echter geen inmenging van den Staat noodig zijn. Ook zouden de examen-commissies tot enkele provinciale beperkt moeten worden. Dezelfde opmerkingen worden ook gemaakt door een sanatorium.

Een R. K. vereeniging tot ziekenverpleging wil, zonder op Staatsinmenging een beroep te doen, toch van medische zijde meer invloed uitgeoefend zien op die kloosterorden, welke zich toeleggen op het kweeken van verpleegsters voor R. K. Ziekenhuizen, zoowel wat betreft de keuze der adepten als dezer practische vorming en opleiding.

d. Andere inrichtingen achten wel verbeteringen gewenscht, maar verlangen geen inmenging van den Staat.

Éen daarvan acht deze inmenging niet noodig, indien althans de opleiding in kleine ziekenhuizen met onvoldoend aantal of onvoldoende wisseling van patiënten voorkomen kan worden. Door deze inrichting wordt ook eene betere opleiding voor hoofdverpleging en directrice wenschelijk geacht.

Een tweede acht verbetering mogelijk, want stilstand is achteruitgang; zij wil steeds betere en vooral practische opleiding voor de verplegenden zoeken en zeer kieskeurig zijn in de opname van leerlingen. Staatsinmenging acht zij nog niet wenschelijk, de resultaten in Duitschland op dit punt verkregen, acht zij verre van gunstig; ook wijst zij er op, dat Staatsinmenging, zal die goed zijn, zeer kostbaar is.

Een derde inrichting acht, zal de verpleegster van alles wat weten, eene opleiding van 3 jaren precies genoeg;

zij zou na afloop van die opleiding nog een soort vervolg-cursus wenschen in antiseptiek, kraamverpleging, koken en huishouden; voor dit laatste zou een jaar verblijf in een goed diaconessenhuis zeer nuttig zijn. Ook zou zij voor alle ziekenhuizen, die opleiden, eene vaste bepaling wenschen van het leerplan; bepaald zou dan moeten worden, wat in de verschillende jaren moet behandeld worden, met gebruik zoo mogelijk van dezelfde leerboeken. Staatsexamen wordt door haar niet bepaald noodig geacht.

Eén ziekenhuis verwacht verbetering door natuurlijke ontwikkeling van het reeds bestaande en acht Staatsinmenging niet noodig.

Eén kinderziekenhuis vindt Staatsinmenging sterk af te keuren; het acht den bestaanden toestand bevredigend, indien de zusters uit een groot kinderziekenhuis na 3 jaren een diploma als kinderverpleegster kunnen krijgen en dan na 1 jaar in een algemeen ziekenhuis zonder hernieuwd examen het algemeen Bondsdiploma ontvangen.

Een ander kinderziekenhuis is niet zoo tevreden, maar verwacht verbetering door een Staatsgedelegeerde, die de examens bijwoont, welke door de geneesheeren-leermeesters en verpleegsters-onderwijzeressen worden afgenomen.

e. Enkele inrichtingen spreken zich niet uit over de wijze, waarop verbetering zou te krijgen zijn.

Eene dezer verwacht, dat zonder Staatsbemoeiing geen verbetering is te verkrijgen. Eén Diaconessenhuis acht den toestand niet van dien aard, dat eene regeling van opleiding en examen door den Staat gewenscht is. Doch in elk geval zou de Staatsinmenging zich slechts dienen te bepalen tot contrôle van het particulier initiatief.

Een ziekenhuis zegt zonder meer, dat het Staatsinmenging niet noodzakelijk acht.

Een vijftal inrichtingen, waaronder 2 speciale klinieken, kunnen geen beslissend antwoord geven op de vraag of de bestaande toestand verbetering behoeft. De drie andere zijn kleinere ziekenhuizen.

Een drietal grootere ziekeninrichtingen achten Staatsinmenging niet noodig; een kleinere acht haar wel gewenscht en een andere, eveneens kleinere inrichting, heeft in dezen geen vaststaande meening.

Indien wij nu alles samenvatten, dan blijkt, dat van de inrichtingen, wier leerlingen examen doen voor eene commissie, aangesloten bij den Ned. Bond voor Ziekenverpleging, de groote meerderheid (32) Staatsinmenging niet noodig acht, sommige (10) hebben een twijfelachtig antwoord gegeven, terwijl 8 deze inmenging van den Staat noodzakelijk noemen.

II. Diaconessenhuizen.

Deze hebben zich bij de beantwoording der vorige vraag voor het meerendeel reeds in dien zin uitgesproken, dat zij Staatsbemoeiing alleen in zooverre wenschelijk achten, dat vrije verplegenden daardoor onder toezicht zouden kunnen komen.

Eén hunner spreekt den wensch uit, dat de diaconessenhuizen zich ten opzichte van de examenkwestie onderling verstaan, ten einde eenheid in de opleiding te verkrijgen; Staatsinmenging acht het in dezen minder wenschelijk.

Een ander diaconessenhuis acht ook verbetering mogelijk, met name wat de vrije verpleging betreft. Ook wenscht het algemeene eischen en een uniform leerplan voor de diaconessenhuizen ten aanzien van de opleiding en de examens; in beginsel heeft het geen bezwaar tegen Staatsinmenging, mits deze zich voor de diaconessenhuizen althans beperke tot toezicht op de eischen voor opleiding en examens.

Eén diaconessenhuis, dat echter zelf niet opleidt, geen examen afneemt en geen diploma uitreikt, acht Staatsinmenging wel noodig; het wil van Staatswege den eisch gesteld zien, dat ieder, die verplegen wil, een diploma bezit en een examen ingevoerd hebben voor de diaconessenhuizen, de R. K. ziekenverpleging en de neutrale verpleging, welk examen dan afgenomen zoude moeten worden door een commissie uit de inrichtingen, die het diploma uitreiken.

Daarentegen acht een ander diaconessenhuis Staatsbemoeiing weder niet gewenscht, omdat een diaconessenhuis in zijn eigen belang de juiste opleiding moet geven; de bestaande toestand moet zich ontwikkelen in dien zin, dat alle verplegenden zich hier- of daarbij aansluiten.

Eéne diaconesseninrichting meent, dat de bestaande opleidingshuizen met de eischen des tijds medegaan; zij geven, als zij ten minste groot genoeg zijn, voldoende waarborgen voor deugdelijke opleiding, zoodat Staatsinmenging niet noodig is.

Er zijn 5 diaconessenhuizen, die op deze vragen geen antwoord hebben gegeven. In verband met hetgeen vroeger geantwoord is, kan echter aangenomen worden, dat zij geen voorstanders zijn van Staatsinmenging, althans niet voor hunne eigen inrichtingen.

III. Inrichtingen, aangesloten bij de Vereeniging tot bevordering van R. K. Ziekenverpleging.

Van de drie inrichtingen, die tot deze groep behooren, hebben twee geen antwoord gegeven; door de derde wordt Staatsinmenging nuttig geacht tot het verkrijgen van verbetering.

IV. Diverse inrichtingen.

Van de R. K. inrichtingen antwoordde er ééne, dat Staatsinmenging door haar niet noodig geacht wordt, zij spreekt zich echter niet uit over de vraag, of de bestaande toestand verbetering behoeft.

Eene andere heeft geene vaststaande meening ten opzichte van Staatsinmenging.

Eene derde wenscht geene Staatscommissie: verpleging kan niet anders dan vrij blijven. Zij acht verbetering mogelijk door een uniform programma voor heelkundige en interne verpleging.

Van de Gereformeerde inrichtingen wordt door ééne verbetering verwacht op de wijze, zooals de Ned. Bond voor Ziekenverpleging is begonnen; Staatsinmenging wordt door haar niet noodig geacht.

Een sanatorium voor zenuwlijders verwacht verbetering door eene verbeterde voor-opleiding, waarvoor misschien Staatsinmenging noodig zou zijn met het oog op de kosten.

Eéne inrichting acht het noodig, steeds op verbetering aan te sturen in verband met de steeds toenemende eischen der ziekenverpleging. Zij acht het vrij wel onmogelijk aan te geven op welke wijze in het algemeen verbetering is te verkrijgen. Iedere stichting zij voor zich zelf er op bedacht, de opleiding aan de klimmende behoeften aan te passen. Staatsinmenging is onnoodig en zelfs ongewenscht, omdat deze gevaar voor eenvormigheid met zich brengt, waarbij geen rekening gehouden wordt met de geschiedenis, eischen en hulpmiddelen der zoo uiteenlopende inrichtingen.

B. Inrichtingen, die geen examen afnemen en geen diploma uitreiken.

Onder deze inrichtingen zijn er 12, die Staatsinmenging wenschelijk of noodzakelijk achten.

Enkele inrichtingen wenschen Staatsinmenging om daardoor tot een Staatsexamen te geraken, waardoor meer eenheid van opleiding- en eischen zou tot stand komen. Hiertoe behooren twee klinieken, een sanatorium en vijf kleinere ziekenhuizen.

Eén ziekenhuis acht het wenschelijk, dat een algemeen examen van Staatswege wordt ingevoerd, waarbij ook proeven van practische bekwaamheid dienen afgelegd te worden. Blijkbaar worden door verscheidene examen-commissies in den lande verschillende eischen gesteld, waardoor het kan voorkomen, dat verplegenden gediplomeerd worden en dus met een brevet van bekwaamheid in de maatschappij als vertrouwde, volleerde verplegenden worden gezonden, terwijl zij dikwijls niet in staat zijn de eenvoudigste kunstbewerkingen naar behooren te verrichten.

Door ééne inrichting voor ziekenverpleging wordt Staatsinmenging op ruime schaal gewenscht, zooals reeds bij de voorgaande vraag is besproken.

Eene andere acht Staatsinmenging noodig vooral in het belang der kleine ziekenhuizen.

Er zijn voorts nog zes kleinere inrichtingen, die geen beslissend antwoord geven op de vraag of de bestaande toestand verbetering behoeft; door één harer wordt Staatsinmenging niet noodig geacht.

Sommige inrichtingen achten verbetering wel gewenscht, maar Staatsinmenging niet noodig.

Een der hierbedoelde wenscht meer eenheid in het practisch en theoretisch onderwijs te bevorderen door den Ned. Bond voor Ziekenverpleging. Wenschelijk wordt geacht, dat een algemeen leerplan wordt opgesteld, waarnaar zich de eischen voor het examen regelen en dat slechts één diploma besta, dat namens den Bond door

verschillende plaatselijke Comité's kan worden uitgereikt.

Eén ziekenhuis wenscht organisatie van de ziekenhuizen en acht Staatsinmenging niet noodig.

Een andere inrichting wenscht meer praktische opleiding en het aankweeken van moraliteit; besef van verantwoordelijkheid en van het zedelijk hoog staan. Eene derde inrichting wil dat het ideaal worde verwezenlijkt, dat iedere verplegende geëxamineerd is, al erkent zij, dat niet gediplomeerden vaak ook zeer goed voldoen.

Eén gesticht wenscht vooral praktische opleiding; de praktische dienst bij de zieken moet meer benut worden voor het onderwijs der verplegenden.

Eene inrichting voor ooglijders acht, dat de bestaande toestand geen verbetering behoeft.

Een ziekenhuis heeft op de gestelde vragen geen antwoord gegeven.

Eene zuigelingenkliniek verwacht niet veel van Staatsinmenging; alles hangt, meent zij, af van den goeden wil der personen, die met de opleiding belast zijn; bovendien zijn er slechts een klein aantal geschikte docenten en aan dezen toestand kan Staatsinmenging niet veel verbeteren.

CONCLUSIE.

A. Inrichtingen, die examen afnemen en diploma uitreiken.

I. Inrichtingen, wier leerlingen examen afleggen voor eene commissie, aangesloten bij den Ned. Bond voor Ziekenverpleging.

Door 32 inrichtingen wordt Staatsinmenging niet noodig geacht; 11 spreken zich niet beslist uit of geven geen antwoord, en 12 noemen Staatsinmenging min of meer noodzakelijk.

II. Diaconessenhuizen.

Deze inrichtingen achten verbetering mogelijk door meer toezicht op de verplegenden, die niet zelfstandig mogen werken, maar zich onder toezicht moeten stellen van een ziekenhuis of eene vereeniging. Op eene enkele uitzondering na achten zij Staatsinmenging, althans voor haarzelve, niet noodig.

III. Inrichtingen, aangesloten bij de Vereeniging tot bevordering van R. K. Ziekenverpleging.

Eén van deze inrichtingen acht Staatsinmenging nuttig, ten einde verbetering van den bestaanden toestand te verkrijgen, de beide andere hebben zich over Staatsinmenging niet uitgesproken.

IV. Diverse inrichtingen.

Twee R. K. inrichtingen achten Staatsinmenging niet noodig, de derde heeft in deze geen vaststaande meening. Van de Gereformeerde inrichtingen acht ééne staatsinmenging niet noodig, een tweede vindt deze zelfs ongewenscht en een derde acht haar misschien noodig met het oog op de vooropleiding.

B. Inrichtingen, die geen examen afnemen en geen diploma uitreiken.

Van deze inrichtingen spreken 12 zich positief uit vóór Staatsinmenging omdat hierdoor meer uniformiteit kan bereikt worden. 8 inrichtingen achten haar niet noodig en 12 inrichtingen spreken zich niet beslist uit of geven geen bepaald antwoord.